

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Teele Ivask

**KOGUKONNA VALMIDUS KAASATA
PROBLEEMSEID KAMBANOORI PÄRNU
LINNA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Liina Käär, MA

Pärnu 2020

Soovitan suunata kaitsmisele

Liina Käär

/digiallkirjastatud/

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht Anu Aunapuu

/digiallkirjastatud/

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Teele Ivask

/digiallkirjastatud/

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Probleemsete kambanoorte kaasamise võimalused kogukonnas	7
1.1. Kambanoored kui sotsiaalne probleem kaasaegses ühiskonnas	7
1.1.1. Noortega seotud probleemid ja nende põhjused	7
1.1.2. Noorsooprobleemid ja nende lahendamise võimalused Eestis	10
1.2. Kogukonnatöö roll noorsoo probleemide lahendamisel.....	15
1.2.1. Kogukonna olemus ja kogukonna kaasamine noorsoo probleemide lahendamisse	15
1.2.2. Maailmapraktika näited kogukonnatöös noortega	17
1.2.3. Noortega tehtav kogukonnatöö Eestis.....	20
2. Uurimus probleemsete noorte kaasamise võimalustest pärnu linna näitel	24
2.1. Ülevaade Pärnu linnast ja Pärnu linna noorsootööst	24
2.2. Uurimuse meetod ja valim	25
2.3. Uurimisandmete analüüs	27
2.3.1. Noortega seotud probleemid Pärnu linnas ja nende lahendamise võimalused kogukonnas	27
2.3.2. Noorte kaasamine organisatsioonidesse.....	32
2.3.3. Spetsialistide nägemus noorte kaasamisest kogukonnas	34
2.4. Arutelu ja järeldused	36
Kokkuvõte	42
Viidatud allikad.....	45
Lisad.....	53
Lisa 1. Küsimustik organisatsioonide esindajatele	53
Lisa 2. Küsimustik spetsialistidele ja aktiivsetele noorte esindajatele.....	55
Summary	56

SISSEJUHATUS

2018. aastal esines mitmeid noortekampade vägivalla- ja vandalismijuhtumeid Tallinnas, Pärnus ja mujal Eestis (Surva & Tamm, 2019, lk 26). 2012. aastal läbi viidud uuringus selgus, et probleemne käitumine esineb sagedamini suuremates gruppides (neli või rohkem noort) aega veetvate noorte seas. Sellistes gruppides tuleb ette alkoholi ja narkootikumide tarvitamist, lõhkumist ja varastamist. Samuti esineb rohkem lärmi tekitamist. Sama uuring näitas, et noored veedavad väga palju aega kodust eemal ning suuremates gruppides liiguvad noored tekitavad suurema tõenäosusega probleeme ning häirivad sellega kogukonnas turvatunnet. (Lünekund & Bugakin, 2012, lk 18) Õigusrikkumise toime panemise riskiteguriteks on aja veetmine suure sõprade kambaga, probleemse grupi liikmeks olemine; sõbrad, kes tarbivad narkootikume, panevad toime poevargusi või on tekitanud kehavigastusi (Markina & Žarkovski, 2014, lk 68).

Noorte hälbiv käitumine on tõsine avalikkust puudutav probleem, mis lisaks indiviididele mõjutab tugevalt ka ühiskonda tervikuna. Probleemset käitumist on võimalik parandada ning sellest tingitud riske on võimalik vähendada, kui kogukonnad alustavad ennetavat ja strateegilist tööd, et käsitleda käitumisprobleemide algpõhjuseid. Hindamised on näidanud, et kogukonnapõhised ennetustegevused võivad olla edukad kogukonnas käitumisprobleemide vähendamisel. (Fagan, Hawkins, Farrington, & Catalano, 2018, lk 2)

Noorte kogukonda kaasamisel on palju positiivset noorte enda arengule ja ka kogukonnale. Kogukonna programmide mõjul on paranenud probleemsete noorte õppetöös osalemine ja õppetulemused. Positiivset mõju on kogukonnaprojektid avaldanud kambas liikuvatele noortele, kes näitavad projektides üles kõrget osalustahet ja kutsuvad ka enda kambakaaslasi programmis osalema, tänu millele on kambast lahkunud. (Halsall & Forneris, 2018, lk 130)

Noortega ning kambanoortega seotud probleemid on muutunud avalikumaks ning vajadus probleemidega tegeleda teravamaks. Välja on töötatud erinevaid meetodeid probleemsete noorte ja nende peredega töötamiseks, kuid Eestis on vähe uuritud kuidas kaasata probleemseid noori kogukonna tegemistesse. Ei ole täpselt selge kas ja millistesse tegevustesse on erinevad kogukonnas tegutsevad organisatsioonid valmis probleemseid noori kaasama.

Sõnastati uurimisprobleem. Probleemsete kambanoorte käitumine mõjutab negatiivselt noorte tervislikku arengut ning kogukonda tervikuna.

Töö eesmärk on analüüsida Pärnu linnas tegutsevate erinevate organisatsioonide valmidust kaasata oma tegevustesse probleemseid kambanoori ning selle põhjal teha ettepanekuid nii kogukonnale kui ka Pärnu linna noorsootöö spetsialistidele noorte paremaks kaasamiseks kogukonna tegevustesse.

Lähtudes töö eesmärgist on sõnastatud uurimisküsimused:

1. Kuidas on kogukond valmis probleemseid kampadesse kuuluvaid noori oma tegevustesse kaasama?
2. Milline on spetsialistide nägemus noorte kaasamisest kogukonda?

Töö läbiviimiseks tuleb täita peamised uurimisülesanded:

- teoreetilise ülevaate koostamine noorte kogukonda kaasamisest,
- teoreetilise ülevaate koostamine kogukonnast,
- kaardistada kirjanduse põhjal kogukonna esindajad, kelle arvamust küsida,
- kaardistada spetsialistid, kelle arvamust küsida,
- uurimuse planeerimine, välja töötamine ja läbi viimine,
- uurimusest saadud andmete analüüsimine,
- kokkuvõtete ja ettepanekute tegemine.

Eestis käsitletakse noortena 7–26 aastaseid füüsilisi isikuid (Noorsootöö seadus, 2010). Kogukond on kindla piirkonnaga seotud inimesed organiseeritud või organiseerimata kujul. Kogukondlikud tegevused on piirkonna arendamise eesmärgiga kogukonnaliikmete initsiatiivil ellu viidavad tegevused. (Siseministeerium, 2014, lk 19)

Töö koosneb kahest osast, millest esimeses osas kirjeldab autor kambanoortega seotud probleemistikku ja kambanoorte kaasamise võimalusi kogukonnas. Töö teises osas keskendub autor kambanoorte probleemile Pärnu linnas, kirjeldab uuringu meetodit ning analüüsib kogutud tulemusi.

1. PROBLEEMSETE KAMBANOORTE KAASAMISE VÕIMALUSED KOGUKONNAS

1.1. Kambanoored kui sotsiaalne probleem kaasaegses ühiskonnas

1.1.1. Noortega seotud probleemid ja nende põhjused

Noorte riskikäitumisega ning kampa kuulumisega seotud probleeme ning põhjuseid on uuritud mitmel pool maailmas. Noorsooprobleemide põhjuseks on noort ümbritsev keskkond ning probleemide tagajärjed võivad olla noore tulevikule ja tema heaolule väga tõsised.

Tänapäeval on noortel palju probleeme, mida ei olnud eelmistel sajanditel üles kasvanutel. Tööstuslikud-, tehnoloogilised- ja keskkonna mõjud on muutnud tänapäeva noorte elu kohati küll lihtsamaks, aga kohati ka raskemaks. Eneseotsingute ja hormoonidega on seotud paljud probleemid: depressioon, enesevigastamine, kiusamine ja netikiusamine, suitsiidsed mõtted, viha ja kuritegelik käitumine. Kiusamine ja ahistamine on koolinoorte keerulistes suhetes üsna tavapärased heaolu mõjutavad probleemid, mis võivad kujutada tõsist ohtu noore tervislikule arengule. (Mathur & Hemlata, 2017, lk 551)

Riskikäitumise all võib mõista nooruki füüsilist või psühhosotsiaalset arengut ohustavat käitumist, mis kutsub esile sotsiaalse kontrolli reaktsiooni. Riskikäitumise avaldusviisideks on näiteks suitsetamine, alkoholi ja narkootikumide tarvitamine, varased või kaitsmata seksuaalvahekorrad, koolikohustuse mittetäitmine, agressiivsus ja ohtlik liikluseeskirjade rikkumine. Riskikäitumine on noorukieas seotud heaoluga, akadeemilise edukusega, tervisega, perekondlike suhetega, erinevate riskikäitumiste samaaegsete esinemistega ning vägivaldusega ja rahuloluga. (Värnik *et al.*, 2015, lk 20–21) Sageks põhjused lapse riskiolukorda sattumiseks on riskilapse hiline märkamine või sekkumine,

koostöö puudulikkus vanematega ja nende mitte kaasamine, spetsialistide ja asutuste koostööhoiakute ja koostöövormide puudumine, info ebaühtsus kohalike teenusepakujate ja spetsialistide kohta, nõrk strateegiline planeerimine kohalikes omavalitsustes. (Tani-Jürisoo, 2015a, lk 6)

Mitmedimensioonilise pereteraapia tõhususe uuringus selgus, et peamised programmi suunatud noorte riskitegevused olid sihipäratu vaba aja veetmine, riskikäitumist soodustav tutvusringkond ja probleemsed peresuhted (Aaben, Tammik, & Kallavus, 2017, lk 49). Terapeutide hinnangul iseloomustavad juhtumeid eelkõige varajane probleemide algus (kaheksa kuni üheksa aastaselt), halvad suhted kasuisaga, kriminaalse taustaga pereliige (sageli isa), perevägivald, vanemate alkoholisõltuvus, pereliikmete psüühika-ja käitumishäired, vanemliku rolli andmine lapsele, kurnatud ja toimetulematu, tuge vajav ema ning kooliga seotud probleemid (*Ibid.*, lk 45). Brasiilia tänavanoorte seas läbi viidud uuringu tulemustest selgus, et subjektiivne heaolu on positiivsem nendel noortel, kes suhtlevad rohkem perega ja/või külastavad avatuid asutusi eesmärgiga leida peavarju või osaleda sotsiaalhariduslikes programmides (Ferreira Lima & Araujo de Morais, 2019, lk 7–8).

Noorte püsivat rikkumiskäitumist ennustavad madal intelligentsus ja impulsiivsus, kriminaalse või antisotsiaalse käitumisega vanemad, vähene vanemlik järelevalve, katkised peresuhted, suhted sõpradega, mahajäänud elukeskkond ja probleemne koolikeskkond (Aaben, Salla, & Markina, 2018, lk 10). Lõuna-Aafrikas läbi viidud uuringus sai kinnitust psühholoogi väide, et noortel, kelle vanemad on osavõtmatud, on probleeme alkoholiga ning narkootikumidega. Noored, kelle vanemad olid pidevalt tööga hõivatud, kelle üks vanematest oli pere hüljanud või kelle vanemad ei tundnud erilist huvi lapse heaolu suhtes, hakkasid tarvitama just nendel põhjustel mõnuaineid. Samuti töid noored enda narkootikumide tarbimise põhjuseks veel narkootikume tarbivad pereliikmed ja koduvägivalla. Uuringust selgusid ka järgmised noorte narkootikumiprobleemide põhjused: madal enesehinnang, eksperimenteerimise vajadus, mõnuainete stressi leevendav toime, eakaaslaste surve, vaesus ning tõsiasi, et narkootikumid ja alkohol on noortele kergesti kättesaadavad. (Mudavanhu & Schenck, 2014, lk 375–386)

Noortel on tänapäeval väga palju vabadust enda tegemiste üle ise otsustada. Noored ei ole enam kohustatud midagi tegema: nad on mõjutatud midagi tegema. Otsuse teeb noor inimene ise, aga nende otsuste tagamaad on tugevalt mõjutatud noort ümbritsevatest inimestest. (Mørch & Andersen, 2012, lk 506) Noorsoo käitumisprobleemidega on tihedalt seotud perekonna toimetulek, vanemate haridustase ning meedia kättesaadavus, mitte ainult noore isiksus. Perekondlikud soojad ja tugevad suhted aitavad ära hoida noorte antisotsiaalset häirivat käitumist. (Bala, Balda, & Sangwan, 2019, lk 3) Noored ei seosta end enam kogukonnaga, vaid enese-esitluse ja kampa kuulumisega. Eriti kehtib see juhul, kui noor on pärit nõrgast perekonnast või kui tal on nõrk kultuuriline, hariduslik või sotsiaalmajanduslik taust. Sellised noored võivad hakata otsima tuge grupi- või jõugusuhetest. (Mørch & Andersen, 2012, lk 509)

Suure osa ajast veedavad noorukid oma sõpradega ja eakaaslastega, millel on nii positiivsed kui ka negatiivsed mõjud. Samaealiste rühmitusse kuulumist ja hilisõhtutel sõpradega aja veetmist seostatakse osalt riskikäitumisega. Teisalt on sõpradega läbikäimine oluline noore sotsiaalsete oskuste arenguks. Sõprussuhted täidavad lähedaste suhete vajaduse ning kuuluvusvajaduse. (Aasvee *et al.*, 2012, lk 13) Ühtekuulumise tunne tagab turvatunde, hoiab ära isolatsiooni ja tõrjutuse ning on oluline enese tundmaõppimise jaoks (Värnik *et al.*, 2015, lk 99). Väheste sotsiaalsete oskuste tõttu on üksildastel noorukitel oht jääda isolatsiooni ning nad kogevad sagedamini kiusamist (Aasvee *et al.*, 2012, lk 13).

Lõuna-Aafrikas läbi viidud kvalitatiivses uuringus tõid noored kambaga liitumise põhjuseks kambaga kaasneva turvatunde, jõuguga seotud pereliikme, kambaliidri manipuleerimise ja kuuluvustunde- kampa kuuludes on noor osa millestki, enne kambaga liitumist mitte keegi. Kambaliikmeid motiveerib ka narkootikumide müügist teenitav tulu, millega vanemaid toetada ja mille eest saab muuhulgas osta kalleid riideid ja ehteid. Noored hindavad kambaliikmeks olemise juures ka iseseisvust, vabadust, narkootikumide tarbimist ja pidutsemist ning vägivallaga seotud põnevustunnet. (Wegner, Behardien, Loubser, Ryklief, & Smith, 2016, lk 54–56)

Taanis 12–17-aastaste kambaliikmete seas läbi viidud uuringus selgus, et peamisteks kambaga liitunud noorte probleemideks on nõrgad kooli- ja perekondlikud sidemed, nõrk vanemlik järelevalve, madal enesekontroll, häbitunde puudumine, nõrgad sotsiaalsed

väärtushinnangud ja kõrge kuritegeliku käitumise tase eakaaslaste seas. Kambaga seotud noorte vanematel ei ole ülevaadet sellest, millega laps tegeleb ja kellega ta aega veedab. Sellised noored rikuvad tõenäolisemalt seaduseid ja norme, kuritarvitavad narkootikume ja alkoholi ning liiguvad kambana avalikes kohtades. (Pedersen, 2014, lk 61)

Kambast otsitakse tihtipeale turvalisust või kuuluvustunnet, mida perekond ei võimalda. Kuigi noortekampadega on seotud palju probleeme, on kambal tihti noore jaoks väga oluline tähendus ja osa noore kuuluvusvajaduse rahuldamisel.

1.1.2. Noorsooprobleemid ja nende lahendamise võimalused Eestis

Eestis kinnitavad noorsooprobleeme siin läbi viidud uuringud noorte enda seas ja kogukonnas. Noorsooprobleemide ennetamisega ning nende tagajärgede leevendamise tegelevad mitmed süsteemid ja programmid.

Alaealiste kuritegevus on Eestis kasvanud alates 2016. aastast. Peamised alaealiste toime pandud kuriteod on isikuvastased kuriteod ja varavastased kuriteod: kehaline väärkohtlemine, vargused, avaliku korra raske rikkumine ja asjade omavoliline kasutamine. Kõige rohkem panevad alaealised kuritegusid toime koolis või lasteasutuses (39%) ning 33% tänaval või muus avalikus kohas. 2018. aastal registreeriti 1124 alaealise poolt toime pandud kuritegu, 10% rohkem, kui sellele eelnenud aastal. (Surva & Tamm, 2019, lk 21–23)

Eesti noorte seas on väga sage probleem mõnuainete tarvitamine. Tavapärane on suitsetamine ja alkoholi tarbimine, samuti kanepi ja hašiši proovimine. (Tarum & Saage, 2012a, lk 47–48) 2011. aastal Eesti kooliõpilaste seas läbi viidud uuringus selgus, et alates 1995. aastast on kasvanud nende 15–16-aastaste osakaal, kes on vähemalt ühe korra tarvitanud narkootikume. Antud uuringust selgus, et narkootikumid on kättesaadavamad, kui eelnevatel aastatel. 1995. aastal pidas narkootikume kättesaadavaks 7% vastanutest, aga 2011. aastal 32% vastajatest. Igal uuritud aastal oli kõige enam tarvitatud narkootikumiks kanep. Võrreldi uuringuid, mis viidi läbi aastatel 1995, 1999, 2003, 2007 ja 2011. (Kobin *et al.*, 2012, lk 18) Üheteistkümnnes Euroopa riigis (Austria, Eesti, Prantsusmaa, Saksamaa, Ungari, Iirimaa, Iisrael, Itaalia, Rumeenia, Sloveenia, Hispaania) perioodil 01.01.2009–31.12.2011 läbi viidud SEYLE uuringus selgus, et Eesti

õpilased joovad end purju kõige sagedamini võrreldes teiste uurimuses osalenud riikide õpilastega (Värnik *et al.*, 2015, lk 24).

Noorte probleemset käitumist on uuritud ka kogukondades. Kogukonna turvalisuse uuringus küsitatud Rapla linnas elanikud tõid noorte probleemse käitumisena välja kampade häiriva käitumise avalikes kohtades, vägivaldsuse, alkoholi ja narkootikumide tarvitamise ning suitsetamise. (Varep & Spelman, 2012, lk 89) Tootsi vallas näevad küsitluses osalenud eakad ühe turvalisuse ohuna noortegruppide kogunemist bussijaama ja teistesse avalikkesse kohtadesse ning sealjuures alkoholi tarvitamist, aiamaade rüüstamist, öörahu rikkumist ja lärmi tekitamist. Eakad toovad välja ka selle, et väldivad tänaval liikuvaid noortekampasid, sest nad provotseerivad vanemaid inimesi. Kõikidel küsitluses osalenud eakatel olid Tootsi vallas liikuvate kambanoortega ka isiklikud negatiivsed kokkupuuted. (Lünekund, 2012, lk 92–93) Kose vallas peetakse noortekampadega seotud probleemiks eelkõige vandaalitsemist aiamaadel ja mänguväljakutel (Tarum & Saage, 2012b, lk 101). Viljandi linna eakad tõid noortega seotud probleemidena välja alkoholi tarbimise, lärmamise, suitsetamise ja lõhkumise. Samuti toodi välja, et kõige probleemsemad on grupid, kus on vähemalt viis noort. Noorte kogunemised kampadesse on tavalised. (Kiis, 2012, lk 117) Tapa linnas kampadesse kogunenud noori kardetakse ning mitmel uuringus osalenud eakal oli noortekambaga isiklik negatiivne kokkupuude (Padjus & Töldsepp, 2012, lk 122). Sillamäe eakad elanikud tõid samuti kodukoha turvalisuse probleemina välja noorte ebaviisaka, lärmaka ja ettearvamatu käitumise ning suitsetamise. Sealjuures tõid eakad välja ka selle, et kardavad noori korrale kutsuda, sest kardavad nende agressiivset reaktsiooni. (Bugakin, 2012, lk 139) Pärnu linna elanike rahuloluküsitluses selgus, et 54 vastajat 177-st pidas kõige sagedasemaks eaturvalisuse põhjuseks Pärnu linnas noortekampasid (Mägi, 2019, lk 41).

Kogukonna ja seal probleeme tekitavate noorte lepitamise üheks võimaluseks on mobiilse noorsootöö raames toimiv kogukonnatöö. Mobiilne noorsootöö hõlmab endas tänavatööd, juhtumitööd, grupitööd ja kogukonnatööd, mis kõik moodustavad ühe tervikliku lähenemise. Mobiilne noorsootöö vähendab riskilaste- ja noorte seas sotsiaalseid probleeme ja alaealiste korduvrikkuvat käitumist ja aitab välja tulla sotsiaalsest tõrjutusest perekonnas, koolikaaslaste seas, naabruskonnas, treening- ja

tööturupaikades ning kogukonnas. (Specht, 2012, lk 4) Kuna mobiilse noorsootöö eesmärk on tuua noored tagasi ühiskonda, siis ei piisa ainult noortega tegelemisest- igal konfliktil on vähemalt kaks osapoolt, heade tulemusteni jõudmiseks peavad muutuma mõlemad. Seetõttu keskendub mobiilne noorsootöö võrdselt nii noorele kui ka kogukonnale. Mobiilse noorsootöö eesmärgid ja põhiväärtused asetatakse kogukonna konteksti ning leitakse ühisosa või kompromiss, eesmärgiga lepitada kogukond ja häirivalt käituvad noored. Selleks, et leida kõigile sobiv lahendus, võib kutsuda kokku nõupidamisi või koostöögruppe, kus on sõnaõigus nii kogukonnal kui ka noortel. Veel saab leida lahendusi vabatahtlikke kaasates, avalikke üritusi korraldades, vabasektorit ja naabrivalvet arendades ning kohalikus ajalehes eri osapoolte seisukohti tutvustades. (Aasmäe, 2012, lk 31)

Mobiilse noorsootöö abistamise protsessi kaasatakse ka nooruki kambakaaslased ja sõbrad, kellega tegeleb grupitöö spetsialist (Specht, 2012, lk 9). Grupiga töötamine on mobiilse noorsootöö kontekstis väga oluline, sest kambas kogevad noored eneseväärtustamist, tuge, järjepidevust ja usaldust, mis on väga olulised tegurid üles kasvamisel (*Ibid.*, lk 11).

Tõsiste käitumisprobleemidega laps on alla 18-aastane, kes on pannud korduvalt ja tahtlikult toime isikuvastaseid või varavastaseid rikkumisi (Aaben *et al.*, 2018, lk 15). Tõsiste käitumisprobleemidega lastele suunatud teenustena on Eestis käsitletavat kriminaalhooldust, sotsiaalne rehabilitatsioon ja mitmedimensiooniline pereteraapia, kinnise lasteasutuse teenus ning vahistamine ja vangistus (*Ibid.*, lk 23).

Kriminaalhooldusseaduse § 1 järgi valvatakse kriminaalhoolduse käigus kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale kohtu või prokuröri poolt andud kohustuste täitmise järele. Kriminaalhoolduse eesmärk on soodustada kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist, mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest. (Kriminaalhooldusseadus, 1998) Kriminaalhooldusele suunab lapse prokuratuur või kohus. Kriminaalhoolduse kestvus on tõsiste käitumisprobleemidega laste puhul üks kuni kaks aastat, maksimaalselt viis aastat. (Aaben *et al.*, 2018, lk 24)

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusele suunab lapse kohaliku omavalitsuse lastekaitseüksus. Teenuse kestvus on üks aasta, maksimaalselt kaks aastat vastavalt

individuaalsele rehabilitatsiooniplaanile. Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse puhul hinnatakse rehabilitatsiooni vajadust ja tulemusi, koostatakse rehabilitatsiooniplaan ning toimub juhendamine ja võrgustikutöö. Teenuse komponentideks on veel sotsiaaltöötaja, psühholoog ja kogemusnõustaja teenus, tegevus- ja loovterapeudi teenus, füsioterapeudi-, õe- ja arsti teenus ja eripedagoogi- ja logopeedi teenus. Kõiki teenuseid, va arsti teenust, osutatakse individuaalselt, perele ja grupile. (*Ibid.*, lk 24–25) Sotsiaalsele rehabilitatsioonile suunatakse laps juhul, kui varasemate meetmete rakendamine ei ole olnud piisav või võimalik või kui lapsel on ilmnunud puudujäägid vähemalt kahes valdkonnas: füüsiline või tervislik seisund, psüühiline või emotsionaalne seisund, sotsiaalne seisund ja kognitiivne või hariduslik võimekus. Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärk on arendada lapse kognitiivseid ja füüsilisi võimeid ning igapäevaelu oskusi, pakkuda tuge hariduse omandamisel, suurendada eneseteadvust, arendada eneseregulatsiooni ja suhtlemis- ja koostööoskusi ning ühiskonnaelus osalemist ja toetada võimetekohasele tööle asumiseks valmisolekut. (Nikonov, 2016, lk 74)

Sotsiaalhoolekande seaduse § 13 kohaselt on kinnise lasteasutuse teenus (KLAT) ööpäevaringne teenus, mille eesmärk on toetada lapse psühholoogilist, emotsionaalset, sotsiaalset, hariduslikku ja kognitiivset arengut. Teenuse eesmärk on saavutada püsivad muutused, mis võimaldavad lapsel pärast vabaduse piiramise lõppu tulla toime tavakeskkonnas ilma kahjustava käitumiseta. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015) Kinnise lasteasutuse teenust osutavad Maarjamaa Hariduskollegium ja AS Hoolekandeteenused. AS Hoolekandeteenused pakub teenust mõõduka- või raske intellektipuude ja käitumishäirega alaealistele. (Gornischeff & Loide, 2019, lk 76)

Mitmedimensioonilise pereteraapia programmis töötab terapeut perega keskmiselt neli kuni kuus kuud. Terapeut kohtub perega iganädalaselt, võimalusel nende kodus. Pere vajadustest lähtuvalt teeb terapeut koostööd ka õpetajatega, sotsiaaltöötajatega, karjäärinõustajatega, kriminaalhooldajatega, psühhiaatritega ja teiste spetsialistidega. Programmi kolmes etapis tutvub terapeut pere probleemidega ning aitab tekitada motivatsiooni teraapias osalemiseks, harjutatakse uusi käitumisviise ja luuakse käitumismuutusi soodustavaid tingimusi ja kinnistatakse need muutused igapäevaelu. (Aaben *et al.*, 2017, lk 8–9)

Vanglasse jõuavad alaealised kriminaalmenetluse ajaks vahistatuna ja karistusena kuriteo eest. Alaealiste vangistust viib poisslaste puhul ellu Viru vangla ja tütarlaste puhul Tallinna vangla. Vangistuse kui sekkumise elemendid alaealiste puhul on järelevalve, juhtumikorraldus, mis hõlmab erinevaid haridus- ja sotsiaalprogramme, tervishoid ja vaba aja sisustamine. Tõsiste käitumisprobleemidega lastele suunatud teenuste analüüsi uuringu raames intervjueritud vanglas viibimise kogemusega noored tõid välja igavuse ja tegevusetuse, mida on kirjeldatud ka eelnevates uuringutes. Uuringus intervjueritud alaealiste puhul jätkusid õigusrikkumised peale vanglast vabanemist. (Aaben *et al.*, 2018, lk 16–17) Uuringus osalenud noorte hulgas oli mitmel vangistuse tõttu tekkinud probleemid narkootikumide tarvitamisega. Negatiivse vangistuse mõjuna saab välja tuua ka uute korrarikkujatest sõprade leidmise, kriminaalse mõttelaadi süvenemise ja vangla kõnepruugi omandamise. (*Ibid.*, lk 28)

Taastav õigus on protsess, mis hõlmab kõiki kuritegudesse kaasatud isikuid, mille eesmärk on parandada ja taastada olukorda nii palju kui võimalik. Taastav õigus keskendub kollektiivsele identiteedile, osapoolte vajadustele ja kohustustele. (Politsei- ja Piirivalveamet, 2018, lk 5) Taastav õigus keskendub tulevikule, lahendusele, kaasamisele ja pigem ohvrile ja tema lähedastele kui ainuüksi kahju tekitajale. Taastava õiguse protsessis võtavad mõlemad osapooled vastutuse, et paremini eluga edasi minna. (Vetemaa, 2016, lk 43) Alaealise õigusrikkujate puhul soovitatakse kasutada taastavat õigust, sest see protsess paneb noored silmitsi seisma tekitatud kahjuga ning aitab seeläbi suurendada vastutust. Seeläbi näeb noor enda teo tagajärjesid. Õigusrikkuja kasu protsessis on see, et kriminaalkaristust ei järgne ja isikut ei kanta karistusregistrisse. Samuti peetakse oluliseks osapoolte tõrjutuse ja hirmu vähendamist ning kogukonna vaenu ära hoidmist. Kannatanule heastatakse konkreetne kahju, ta on saanud tagasi enda kindlustunde. (*Ibid.*, lk 47)

Noorsootöö peamised eesmärgid on arendada noorte inimkapitali- oskusi ja pädevusi erinevates valdkondades, tugevdada võrgustikku ning sotsiaalset kapitali, muuta riskikäitumist, arendada positiivseid suhteid. Noorsootöö on oluline sotsiaalse struktuuri komponent, mis pakub võimalust kontaktide loomiseks, vahetamiseks ja kaasamiseks noorte seas ja põlvkondade vahel. Noorsootöö tegevused on loodud selleks, et pakkuda rikastavaid ja lõbusaid õpikogemusi millel on sotsiaalne väärtus. (Dunne, Ulicna,

Murphy, & Golubeva, 2014, lk 8) Noorsootöö seaduse § 4 järgi on noorsootöö eesmärk on luua noorele tingimusi tema isiksuse mitmekülgeks arenguks, võimaldades tal vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus-, ja tööväliselt tegutseda. Noorsootööd tehakse noorte jaoks ja noortega, lähtutakse noorte huvidest ja vajadustest, see põhineb noore usalduses ja vabal tahtel. Noorsootöö toetab noorte omaalgatust ja noorsootööd tehes lähtutakse võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest. (Noorsootöö seadus, 2010)

Kriminaalse käitumisega silma paistnud või kriminaalse käitumise eest karistatud noorte abistamiseks ja nende käitumise parandamiseks on välja töötatud teenused ja programmid, mis tegelevad noorega ja tema tugivõrgustikuga individuaalselt. Noorsootöö tegeleb kuritegeliku käitumise ennetamisega.

1.2. Kogukonnatöö roll noorsoo probleemide lahendamisel

1.2.1. Kogukonna olemus ja kogukonna kaasamine noorsoo probleemide lahendamisse

Kriminaalse taustaga noorte kaasamist kogukonna tegevustesse nähakse kui üht viisi ennetada noorte korduvat kuritegelikku käitumist.

Kogukonna all peetakse tavaliselt silmas inimeste gruppi, kes üksteist tunnevad, jagavad ühiseid väärtuseid ja huvisid ning tegutsevad koos. Sellised kogukonnad kohtuvad kindlas keskkonnas, näiteks külas, naabruskonna keskuses või kirikus. Nende kogukondade väärtusteks on kaasatus, hoolivus ja ennustatavus, selle liikmete vahel on tugevad sidemed. Samas võivad kogukonnad olla ka sellised, kus inimeste vahelised suhted ja sidemed on ajutised, tavaliselt on need seotud teatud ülesannete ja tegevustega, näiteks töö, hariduse ja vaba aja valdkonnas. Sageli kuulub inimene mitmesse kogukonda ning need mõjutavad tema personaalset identiteeti; kogukond pakub liikmetele sotsiaalseid ja materiaalseid ressursse ning ootab, et liikmed panustaksid kogukonda. (Wilknen *et al.*, 2015, lk 8–9)

Eestis on mitmeid kogukondi, seltse ja liikumisi, mille liikmeid ühendab eesmärk ja mõtteviis või piirkond. Kogukonna all mõeldakse üldjuhul asula- või mitme piires tegutsevat ühise asja eest seisvat inimeste rühma. Samas võib tänases Eestis kogukond

tähendada ka virtuaalses keskkonnas ühendatud üht mõtteviisi kandvate või samade huvidega inimeste ühendust. (Zhordania, 2015, lk 4)

Eesti kogukondades läbi viidud intervjuude käigus selgus, et kogukondade loomine on olnud sihipärane tegevus ja et nende säilimine nõuab pingutust. Olulised tegutsemise eesmärgid ja tekkepõhjused on kogukondadel soov arendada kultuurielu, omavahel läbi käia ning lahendada probleeme. (Vihma & Lippus, 2014, lk 24) Kogukonna liikme seisukohalt on kogukondliku liikumise eesmärk midagi ära teha (Zhordania, 2015, lk 5).

Kogukonnas osalemiseks on mitmeid viise. Kogukonna pakutavaid ressursse tarbides on kogukonnas osalemine passiivne, tootja positsioonis olles saab rääkida aktiivsest osalemisest, sest siis panustab kogukonnaliige ise kogukonda. Osalemine eeldab tahet ja võimalust olla kaasatud sotsiaalsesse suhetesse või tegemistesse. Sotsiaalne kaasatus tähendab, et inimest aktsepteeritakse võrdväärse liikmena ning tema kohalolu ja võimeid väärtustatakse. (Wilknen *et al.*, 2015, lk 9–10)

Koostöös kogukonnaga saab lahendada noorte käitumisprobleeme, tõestab USA-s läbi viidud programmi CTC (Communities That Care) uuring, mille põhjal selgus, et positiivne sotsiaalne osalus aitab ära hoida noorte seas mõnuainete kuritarvitamist ja kuritegelikku käitumist ning tunnustus positiivse käitumise eest aitab lisaks mainitule ära hoida veel vägivaldset käitumist ja depressiooni. Samas uuringus selgus ka see, et suhted sotsiaalsetest normidest kinni pidavate kaaslastega ning selged ja positiivsed käitumisstandardid ennetavad mõnuainete kuritarvitamist, kuritegelikku käitumist, riskantset seksuaalkäitumist, koolist väljalangemist, vägivalda ning depressiooni. (Fagan, Hawkins, Farrington, & Catalano, 2018, lk 13–14)

Probleemse, kriminaalse minevikuga noorte kaasamine kogukonna heakorratöösse aitab muuta kogukonna suhtumist noortesse. Kogukond näeb noorte osalust ja tahet kogukonna heaolu parandamisel, see aitab leevendada eelarvamusi ning konflikte ning luua personaalseid suhteid. (John Jay College of Criminal Justice, Prisoner Reentry Institute & NYC Justice Corps, 2017, lk 25–26) Noorte kaasamine on lisaväärtus kogukonnale. Noortel on unikaalne arusaam enda raskustest ja ressurssidest. Noored on energilised ja loovad, noortevõrgustikke saab mobiliseerida ühiskonna muutuste toimimiseks. Noored saavad arendada juhtimise oskusi ning sotsiaalse arengu oskusi,

arendades enda väärtust kodanikena. Aktiivsete noorte väärtus nendega samu vaateid jagavate poliitikute silmis kasvab. (Campbell & Erbstein, 2012, lk 74) Riskinoorte kogukonnategevustesse kaasamisel on näha nende entusiasmi ja kaasatuse taju (Bhatt & Tweed, 2018, lk 154).

Erinevad looduses aset leidvad sotsiaalsed tegevused sõprade seas või gruppides, vabatahtlik tegevus ja kogukonnaüritused tugevdavad noore kuuluvustunnet ja tõstavad enesekindlust (Simovska, viidatud Jaszczak, Vaznoniene, & Vaznonis, 2018, lk 42 vahendusel). Kogukonnas osalemine on oluline noore arengule- osalemise viisiks võivad olla puude istutamine või kollektiivne ühistegevus- näidendi kirjutamine või mõni muu hobitegevus, näiteks fotograafia (Santiago & Smith, 2018, lk 3). USA-s kogukonda organiseeriva noorteühenduse põhjal läbi viidud uuringus selgus, et noorte kaasamine kogukonda tõstab noorte teadlikkust kogukonna vajadustest ja tugevustest. Noored märkisid, et lisaks kogukonda kuuluvustundele ning kogukonna toetusele on oluline ka eakaaslaste toetus ning ühtekuuluvustunne. (Schwartz & Suyemoto, 2013, lk 350) Antud uuringus selgus ka see, et kogukonnast saadud tunnustus, jõustamine ja lugupidamine tõstis noorte enesekindlust ning nad on tänu sellele motiveeritud osalema kogukonna tegevustes ka edaspidi (*Ibid.*, lk 352).

Kokkuvõtteks võib öelda, et erinevad uuringud on näidanud, et kogukonda kaasamine tõstab noore enesekindlust, kuuluvustunnet ning aitab ennetada noorte riskikäitumist.

1.2.2. Maailmapraktika näited kogukonnatöös noortega

Maailmas on läbi viidud erinevaid projekte ja programme, et kaasata noori kogukonna tegevustesse ning seeläbi ennetada ja parandada noorte riskikäitumist ning võimaldada neil panustada ümbruskonna heaolusse.

Kooliväline programm nimega YEA (The Youth for EcoAction) töötab Kanadas, Winnipegis, piirkondades, kus on probleeme vaesusega, narkootikumide tarbimisega, jõukudega ja kriminaalsusega. Kogukonna rohealade harimise käigus kasvatatakse kogukonda ja pakutakse noortele produktiivset vaba aja veetmise võimalust. Programmis osalejaid kaasatakse roheala planeerimisel, disainimisel, maa-ala ettevalmistamisel ja maaharimisel. Programmi põhjal läbi viidud uuringust selgus, et programmi tegevus tõstis

noorte enesehinnangut ning tekitas kogukonda kuulumise tunde. Noored tundsid uhkust enda töö üle, sest see muutis kaunimaks ümbruskonna ja aitas kogukonda. Programm tõstis ka osalejate keskkonnateadlikkust. (Fulford & Thompson, 2013, lk 67–69)

New Yorki erinevates piirkondades toimuv programm NYC Justice Corps sisaldab endas kogukonnatöö projekte, retsidiivistliku käitumise vähendamist, karjääri- ja tööeluks valmistumise teenuseid ja noorte isiklikku arengut toetavaid teenuseid. Noored läbivad kogukonna kaardistamise harjutuse, mille käigus selgitatakse välja, milliseid projekte käsile võtta. Seejärel arutatakse järelevaatajatega ning kohaliku kogukonnaga ümbruskonna parandamise plaane ning kokkuleppele jõudes alustavad noored kogukondlike heakorratöödega. Programmi ajal pakuvad juhtumikorraldajad noorele erinevaid eesmärgipäraseid teenuseid, et vähendada noore kuritegelikku käitumist. Noores arendatakse ka tööeluks vajalikke oskusi, näiteks suhtlust, meeskonnatööd ja konflikti lahendamise oskuseid. Programmi vältel on noorel võimalus asuda liidrirolli ning saada osa erinevatest tegevustest. Kogukonnaprojektidena remonditakse või restaureeritakse naabruskoole, parke, rahvamaju, kirikuid, aedaid ning sotsiaalruume või viiakse läbi harivaid-, kultuurseid- või teavitavaid üritusi, mis edendavad kogukonnas teabe jagamist, loovad kogukonnavaimu ja suurendavad kogukonna teadlikkust. (John Jay College of Criminal Justice, Prisoner Reentry Institute *et. al*, 2017, lk 2–3) Programm annab noortele võimaluse sisustada aega positiivsete ja tähendusrikastega tegevustega, mis toovad üldist kasu. Läbi sellise tegevuse muutub noore enesetunnetus ning identiteet. (*Ibid.*, lk 25)

ISOSTUD (Social inclusion and training of young people at risk) projekt Rumeenias on loodud eesmärgiga vähendada koolist välja kukkumist ja toetada riskigrupi kuuluvate noorte ligipääsu haridusele ja tööturule. Projekt on mõeldud Valhia Ülikooli riskigrupi kuuluvatele õpilastele: orbudele, üksikvanemaga perekonnas kasvanutele, erivajadustega õpilastele, romadele ja õpilastele, kellel on oht katkestada perekondlikel või finantsilistel põhjustel õpingud. Projektis osalenud avaldasid uuringus kõrget isiklikku professionaalset arengut, suhete paranemist kolleegidega, perekonnaga ning ühiskonnaga ja kõrget tööturul integreerumist. Projekti raames osalesid õpilased praktikatel era- ja avaliku sektori organisatsioonides ning infotehnoloogia ja võõrkeelte kursustel, külastati erinevaid institutsioone, ettevõtteid ja riigiorganisatsioone. Samuti viidi läbi keskkonna-

ja tööturu alaseid töötubasid ning teadlikkust tõstvaid kampaaniaid ettevõtluse, narkootikumide- ja alkoholi kahjulikkuse, sotsiaalse- ja tööalase kaasamise ning rahvusvahelise koostöö teemadel. Õpilastele pakuti personaalset nõustamist ning assisteerimist. (Radu, Marcu, & Tanase, 2016, lk 49–50) Projekti olulisim panus on integratsioon haridusprotsessis, edendades jätkuvat haridust ja praktilisi teadmisi, ning koolitulemuste parandamine. (*Ibid.*, lk 52).

Itaalias toimunud BCLT (Building a Community Legacy Together) programmi eesmärk oli toetada positiivseid põlvkondade vahelisi suhteid. Programmis kohtusid väljaõppe saanud nooruk ja eakas. Noor intervjueris eakat endale huvitaval teemal. Programm kulmineerus kogukonna liikmetele läbi viidava esitlusega, kus noor rääkis, mida ta intervjuust õppis. Noorel oli võimalus esitlusel avalikult väljendada positiivset kuvandit vanemate inimeste elutarkusest. Intervjueeritavad eakad olid samuti kutsutud esitlusele, et tähtsustada nende osalust ja elutarkust. (Baschiera, Pillemer, & Yau, 2019, lk 35) Programmi põhjal läbi viidud kvalitatiivses uuringus selgus, et mõlemad osapooled nautisid intervjuud. Noored arvasid, et eakate ideed ja nõuanded olid väga kasulikud ning nad võtaksid sellest programmist meeleldi veel osa. Eakatele meeldis, et noored nad ära kuulasid ning nende nõu ja kogemusi tõsiselt võtsid. (*Ibid.*, lk 36)

Ameerika Ühendriikides algas 1902. aastal 4H liikumine, mis võimaldab noortele, peredele ja omavalitsusüksustele harivat tegevust. Liikumise kolmeks tegevussuunaks sai põllumajanduslik nõustamine, maanaiste ühistegevus ja maanoorte arenguprogramm. 4H ühendusel on professionaalne ja teaduslik alus- organisatsiooni toimimismudeli aluseks said seaduse alusel igas osariigis asutatud maaülikoolid, kus võeti tööle noorteprogrammi edendajad, kes koostasid õppe- ja juhendmaterjali ning koolitasid organisatsiooni juhid ja juhendajad. 4H põhimõte on õppimine tegutsedes („Learning by doing“). Ühingu peamiseks tegevusvormideks on iga liikme isiklikud projektid, klubi- ja piirkonna üritused nagu õppepäevad, näitused, võistlused ja kohtumised ning juhtide ja juhendajate üleriigiline koostöö koolituste ja arendustegevuse osas. (Noorteühing Eesti 4H, 2014, lk 4)

Maailmapraktika kogukonnatöös noortega näitab, et noorte kaasamine on kasulik nii noortele, kogukonnale kui ka noorte ja kogukonna vahelistele suhetele. Noori on kaasatud nii heakorratöodes, keskkonnavaldkonnas ja erinevates projektides.

1.2.3. Noortega tehtav kogukonnatöö Eestis

Noorte osalust ja nende kaasamist peetakse Eestis oluliseks. Seda tõestavad erinevad projektid ja programmid, mis on läbi viidud eesmärgiga noori kaasata või lahendada kogukonnas nende käitumisprobleeme.

Eestis läbi viidud „Lapse õiguste ja vanemluse monitooringus“ selgus, et monitooringus osalenud 26% täiskasvanutest olid nõus ja 39% pigem nõus ning 32% noortest olid nõus ja 44% pigem nõus sellega, et lapsed peaksid kohalikus omavalituses saama kaasa rääkida lapsi puudutavates küsimustes, näiteks mänguväljakud, bussigraafikud ja huvitegevus. Antud uuringus selgus ka see, et 16% täiskasvanud vastajatest olid nõus ning 36% pigem nõus ja 39% lastest olid nõus ja 37% pigem nõus sellega, et lapsed peaksid saama kaasa rääkida lapsi puudutavate seaduste kujundamisel. (Turk, 2012, lk 85) Igal aastal korraldab Eesti Noorsootöö Liit maakondlike noortekogudega ja omavalitsustega koostöös igas maakonnas ühe osaluskoheviku, kus noored ja otsustajad arutlevad mitteametlikus keskkonnas ühiskonna ja kogukonna jaoks olulistel teemadel (Sellio, 2017, lk 10–11).

Noorsootöötajatel on kõrge osatähtsus noorte kogukonda kaasamisel. Selleks, et soodustada noorte osalust, suhtlus ja koostööd, peavad noorsootöötajad tegema otsest tööd noortega, kaasama ja jõustama (potentsiaalselt) tõrjutud sihtgrupe ning vajadusel ja võimalusel kaasama noore pere ja sõbrad ning toetama noorte seas kaasavate hoiakute kujunemist. Samuti on oluline koostöö sidusvaldkondadega, nagu haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnad. Noorsootöötaja roll on ka kogukonna kaasavamaks muutmisel – noorsootöötaja peab aitama kogukonda, suunates avalikkuse teadlikkust ja tähelepanu kogukonna sidususega seotud kitsaskohtadele. Selleks saab noorsootöötaja kirjutada arvamusartikleid, algatada kampaaniaid ning korraldada toetavaid sündmusi. (Enn, 2012, lk 94)

Eesti 4H liikumine kujunes välja 1991. aastal. 2014. aasta seisuga kuulub Noorteühingusse Eesti 4H 66 klubi 1172 liikmega. Klubid tegutsevas üheksa maakonna 38-s omavalitsuses. Erinevate koostööde kaudu toetatakse noorsootööd ja noortepoliitikat, viiakse kohalikul tasandil ellu noorsootööd ning erinevaid projekte, tõstetakse keskkonnateadlikkust, osaletakse erinevatel ümarlaudadel ja koolitustel ning arendatakse noorte oskusi ja huvisid. (Noorteühing Eesti 4H, 2014, lk 5–6) 4H

põhiväärtused on kodukohas tegutsemine, tegutsedes õppimine, ühtekuuluvustunne, kaasamine, traditsioonid, noorte ja täiskasvanute vaheline koostöö, rahvusvahelised suhted, järjepidevus ja eesmärgipärased mõtestatud tegevused (*Ibid.*, lk 12).

2010. aastal korraldati Solarise keskuses Elustiili seminar, kus toimus viis töötuba teemadel tants, muusika, seksuaalkasvatus, *make-up* ja toitumine. Töötubasid juhtisid oma ala asjatundjad. 2011. aastal toimus teine Elustiili seminar, mille patrooniks oli Märt Avandi. Elustiili seminari mõte oli läbi atraktiivsete tegevuste pakkuda suunamist noortele, kes kaubanduskeskustes sihitult aega veedavad. (Johanson, 2012, lk 15)

Kogukonnapraktika on koolide ja vabaiühenduste koostööprogramm, kus mõne nädala jooksul viibivad noored 10–15 tunni jooksul enda valitud vabaiühenduse tegevustes. 2013/2014 õppeaastal osales kogukonnapraktika programmis 113 õpilast, 2014/2015 õppeaastal ligikaudu 300 õpilast, 2015/2016 õppeaastal 476 õpilast, 2016/2017 õppeaastal 608 õpilast ja 2017/2018 aastal 759 õpilast. (Käger, Kivistik, & Griffel, 2018, lk 4) Organisatsioonid hindasid noorte osalust ning panust asutuse töösse. Samas tõid vabaiühenduse praktika asutusepoolsed juhendajad välja, et vabaiühenduse töös osalemisel on väga oluline noore enda huvi organisatsiooni panustada. Õpilased hindasid vabaiühenduse töös osalemisel võimalust olla kasulik abivajajatele, isiklike oskuste arendamist ja enda proovile panekut, organisatsiooni toimimise vaatlust ja enda seniste arusaamade muutust. Noored mõistavad peale praktikat paremini vabaiühenduste olulisust riigis. Praktikal osalenud nägid, et teiste aitamiseks piisab väikestest tegudest. Noorte sõnul aitas praktika neil mõista, kuidas neil elus vedanud on, näha ja mõista ületarbimise probleeme ning taaskasutuse olulisust. Kogukonnapraktika põhjal läbi viidud küsitluses 2013/2014–2017/2018 õppeaastatel nõustus ja pigem nõustus 88% 910-st vastanust väitega, et kogukonnapraktika oli nende jaoks huvitav ning 75% vastanutest nõustus ja pigem nõustus väitega, et kogukonnapraktika andis neile palju uusi kogemusi. 2016/2017–2017/2018 õppeaastatel küsitluses osalenud 444-st õpilasest 85% nõustusid ja pigem nõustusid väitega, et kogukonnapraktika andis neile kasulikke teadmisi; 83% nõustusid ja pigem nõustusid väitega, et kogukonnapraktika andis neile kasulikke oskusi; 68% vastanutest nõustusid ja pigem nõustusid väitega, et kogukonnapraktika andis neile kasulikke tutvusi. (*Ibid.*, lk 21–24)

Eesti laste ja noorte heaolu nimel töötas SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus välja hooliva kogukonna mudeli. Koostöös Eesti-Šveitsi koostööprogrammi Vabaihenduste Fondiga ja Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga ning programmi „Riskilapsed- ja noored“ toetusega viidi 2012–2014 aastatel läbi erinevaid projekte. (Tani-Jürisoo, 2015b, lk 4) Hooliva kogukonna mudeli rakendamise lõppeesmärk oli saavutada igas kohalikus omavalitsuses/kogukonnas selline keskkond, mis toetab noore arengut ja eneseteostuse võimalusi ning rakendab õnnelikuks eluks ja ühiskonnas panustamiseks vajalikke väärtusi. Mudeli osapooltena kaasati kohaliku omavalitsuse juhtkonnad, koolid ja lasteaiad, kohaliku omavalitsuse spetsialistid (sotsiaaltöötajad, noorsoopolitseinikud, lastekaitsespetsialistid, kriminaalhooldusametnikud), perekond ja teised osapooled (noortekeskused, huvikoolid, laste- ja noortega tegelevad vabaihendused, kogudused, ettevõtjad). (Tani-Jürisoo, 2015a, lk 5–11)

Ajavahemikus 01.12.2013–28.03.2015 viidi läbi projekt „Kogukonnavõrgustikud noorte riskikäitumise vähendamiseks“, mille eesmärk oli kogukondliku võrgustikutöö ja ennetuse abil kooliealiste noorte riskikäitumise ning koolist välja langemise vähendamine. Projekti tulemusena rakendati Võru linnas ja Antsla vallas teenuskompleks. Teenuste sisuks oli võrgustikutöö riskikäitumisega last ümbritsevate inimeste vahel ning regulaarne ennetustegevus erinevatel tasanditel (õpetajad, klassijuhatajad, lapsevanemad, õpilased). Projektist said kasu nii riskikäitumisega lapsed kui ka kogukond – kasvas kooli kui kogukonna hoidja ja keskuse suutlikkus kogukonda (eelkõige lapsevanemaid) oma tegevusse kaasata, suurenes sidususe tunne, mis võimaldab tõsta muud kogukondlikku aktiivsust ning kasvas kogukonna turvatunne. (Tani-Jürisoo, Prätz, Lepik, Velström, & Tombak, 2015, lk 14)

2014. aastal koostasid Imavere vald, Kõo vald ning Võhma linn ühisprojekti programmis „Riskilapsed ja noored“ ning koostööprojekt kandis nime „Kogukond märkab, toetab, abistab“. Projekti eesmärk oli saavutada koostöö lapse ja noore lähisuhtevõrgustiku osapoolte vahel ning töötada lapse ja noore huvidest lähtuvalt. Selle tulemusel pidid kohalik omavalitsus ja suurem kihelkondlik koostöövõrgustik tegema koostööd, et tõsta noorsootöö kõrgemale tasemele ja ühendada spetsialiste (sotsiaaltöötajaid, õpetajaid, huvijuhte, vabaihenduste ja koguduste noorteuhte) ning suunata neid jagama enda kogemusi ja teadmisi. Nende kolme piirkonna vahel toimusid noorte algatatud või nende

poolt läbi viidud ettevõtmised – sisuteemaga noorteõhtud, öökool ja tänavatantsu treeningud ning Pilistvere koguduse läbi viidav töökasvatus. Noored korraldasid neid tegevusi küll omal initsiatiivil, aga siiski vajasid ja küsisid nad täiskasvanu tuge ja tagasisidet. (Kalmus, 2015, lk 32–33)

Kogukonna ja noorte koostööst saab näite tuua Toilast, kus eakad on koos noortega korraldanud üritusi; korda tehti vana tuletõrjekuur ning noored on käinud abis rahvamaja korda seadmas ja aknaid pesemas. Eakad kiidavad noorte algatusvõimet ning on motiveeritud toetama noorte initsiatiivi. Eakad on valmis korraldama noortele ise üritusi ning aitama kaasa noortekeskuse tegevusele. (Padjus, 2012, lk 127)

Eestis peetakse oluliseks noorte kaasamist otsustusprotsessidesse ning kogukondlikesse tegevustesse. Kogukonnatööd peetakse oluliseks ka ennetustöös. Kogukonnapõhine noorsootöö on pigem programmi- või projektipõhine ning algatatud kogukonna initsiatiivil.

2. UURIMUS PROBLEEMSETE NOORTE KAASAMISE VÕIMALUSTEST PÄRNU LINNA NÄITEL

2.1. Ülevaade Pärnu linnast ja Pärnu linna noorsootööst

Pärnu linn on avalik- õiguslik juriidiline isik, keda esindavad Pärnu linnavolikogu, volikogu esimees, Pärnu linnavalitsus ja linnapea või nende volitatud esindajad. Omaavalitsusüksuse Pärnu linna koosseisu kuuluvad alates 2017. aastast Paikuse osavald, Audru osavald ja Tõstamaa osavald. Pärnu omaavalitsuses elab 2020. aasta andmete alusel 51 504 inimest, kellest Pärnu linnas elab 40 314 inimest, Audru osavallas 5 970 inimest, Paikuse osavallas 3 954 inimest ja Tõstamaa osavallas 1 266 inimest. (Pärnu linnavalitsus, *s.a.*) Noori vanuses 7–26 elab Pärnu linnas 2019. aasta andmete kohaselt 10 665 (Statistikaamet., *s.a.*).

Peamised noorsootööd teostavad struktuurid Pärnumaal on noortekeskused, huvikoolid, noorteühingud, noorte osalus kogud, noortelaagrid, Õpilasmalev, noorsootööühingud, teavitamis- ja nõustamiskeskused ja koolid (Pärnumaa noorsootöö arengukava 2015–2023, 2014, lk 7–8).

Pärnu linnas tegutsevad järgmised noortekeskused: Raeküla Vanakooli Keskuse noortekeskus, Pärnu Noorte Vabaajakeskus ja Raba 5 Ekstreemspordikeskus. Pärnu linna osavaldades tegutsevad Audru Avatud Noortekeskus, Tõstamaa Noortekeskus ja Paikuse Noortekeskus PaNoKe. Pärnu linnas tegutsevad järgmised nõustamiskeskused: Pärnu Õppenõustamiskeskus, Innove Rajaleidja keskus, Pärnumaa laste ja noorte vaimse tervise keskus ja Pärnu Noorte Tugila. (Pärnu linnavalitsus, *s.a.*)

Pärnumaa noorsootöö olulisemad väljakutsed perioodil 2015–2023 on noorte arvu langus ja suurenev väljaränne, kõrge töötuse tase 16–24-aastaste seas, kõrge mittetöötavate- ja õppivate noorte arv ja suhtelise vaesuse määr ning probleemne tervisekäitumine. Peamised arendamist vajavad noorsootöövaldkonnad Pärnumaal on vähene noorte

osaluskogude arv ning olemasolevate vähene kogemus. Oluline on toetada süsteemselt noorte vabatahtlikkust ja ettevõtlikkust. Tähtis on siduda noorsootöö haridusasutuste-, kogukonna- ja ühenduste tegevusega. Probleemne on ka asutuste ja omavalitsuse vähene koostöö noorsootöös. Pärnumaal on läbi viidud vähe noorsootööuuringuid rahaliste vahendite ja inimressursi puuduse tõttu. (Pärnumaa noorsootöö arengukava 2015–2023, 2014, lk 11)

Pärnumaa visioon 2035+ on olla tugeva kodanikuühiskonnaga ja koostööle avatud maakond, mida iseloomustab vabaihenduste aktiivne tegevus ning tugev kodukohaidentiteet. Koostöö tugineb informeeritusele, avalikule arutelule, teotahtele, sallivusele, vastastikusele austusele ning usaldusele. Tulemusväärtused aastaks 2035 on muuhulgas ka kodanikuühenduste arvu viimine 1500-ni, vabatahtlike osakaalu moodustamine 30% elanikest ja vähemalt 15 kodanikuühenduste loodud ettevõtet. Kogukondliku eluviisi ja vabatahtliku tegevus kuulumine Pärnumaa arengut kandvate väärtuste hulka. (SA Pärnumaa Arenduskeskus & Pärnumaa Omavalitsuste Liit, 2019, lk 11–15)

Pärnu linna omavalitsuses läbi viidud elanike rahuloluküsitluses selgus, et kõige tugevamat sidet tunnevad enda kodukohaga Tõstamaa osavalla elanikud, kõige vähem tunnevad sidet kodukohaga Mai linnaosa vastajad. Kogukonnasündmuste korraldamise väitega nõustusid kõige vähem Mai ja Ülejõe linnaosa vastajad, kellest viimased pidasid end kõige passiivsemaks sündmustest osavõtjateks. Rääma linnaosa ja Audru osavalla vastajad väljendasid enim vajadust erinevate kogukondlike sündmuste järele. Tammiste ja Ülejõe linnaosade vastajate suurimaks murekohaks on koosolemise koha puudumine, Raeküla linnaosa vastajad vajavad rohkem ühistegevusi. (Mägi, 2019, lk 37–39)

Peamine probleem Pärnu linna noorsooaldkonnas on hetkel vähene koostöö erinevate valdkondade ning üksuste vahel, Pärnu linn on võtnud eesmärgiks kogukonna sidususe ning noorsootöö osatähtsuse tõstmise.

2.2. Uurimuse meetod ja valim

Käesoleva uurimuse läbiviimiseks on valitud kvalitatiivne uurimismeetod. Kvalitatiivne meetod valiti seepärast, et uurimuse eesmärk on kaardistada uurimuses osalenute

arvamus: leida uusi vaatenurki ja nähtusi. Selliste eesmärkide täitmiseks kasutatakse tavaliselt kvalitatiivset uurimisstrateegiat (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2005, lk 129). Tegemist on tundliku teemaga, konfliktsete osapoolde vajavad mõistvat suhtumist: kogukond ja noored. Uuringute puhul, kus on oluline uurija empaatiline ja mõistev suhtumine, kasutatakse kvalitatiivset meetodit (Hertz & Imber, viidatud Padgett, 2017, lk 16 vahendusel). Kvalitatiivne uuring võimaldab mõista uuritava kogemusi, arusaamu ning tõlgendusi (Laherand, 2008, lk 24). Kvalitatiivse uuringu tulemustest saab tuletada meetmeid ja praktikaid (Silverman, 2011, lk 413).

Andmekogumise meetodina kasutatakse poolstruktureeritud intervjuud. Koostati kaks intervjuud- ühe intervjuukava põhjal intervjuueeriti Pärnus tegutsevate organisatsioonide esindajaid (vt lisa 1), teise alusel intervjuueeriti Pärnu linna noorsootöötajaid ja noorteühenduste esindajaid (vt lisa 2). Intervjuu küsimustiku koostamisel tugines autor eespool käsitletud teooriale ning lisas vastavalt uurimisprobleemile küsimusi. Intervjuukavade (lisa 1 ja lisa 2) koostamisel tugineti 2012. aastal Tartu Ülikooli Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi poolt avaldatud „Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel“ raportile“ (Bugakin, 2012; Kiis, 2012; Lünekind, 2012; Lünekind & Bugakin, 2012; Padjus, 2012; Padjus & Tõldsepp, 2012; Tarum & Saage, 2012; Varep & Spelman, 2012;) ning Campbell & Erbsstein (2012) artiklile.

Uuringuga selgitatakse välja intervjuueeritava vaated ja nägemus probleemist ning võimalikest lahendustest. Uuring vastab probleemikeskse intervjuu teooria seisukohtadele: uurija on keskendunud tähtsale sotsiaalsele probleemile, orienteeritud uue praktika väljatöötamisele ning uurimisprotsessile (Witsel, viidatud Laherand, 2008, lk 196 vahendusel).

Uurimus viiakse läbi Pärnu keskuslinnas, mida uurimuse kontekstis käsitletakse kui üht kogukonda – kuuluvuse ja territooriumi alusel kujunenud omavahel suhtlevate rühmade kogumit (Annist, 2011, lk 16).

Uurimuse üldkogumisse kuuluvad Pärnu linnas tegutsevad avalike-, era- ja mittetulundusorganisatsioonide esindajad. Valimi moodustamiseks kasutatakse ettekavatsetud valimi meetodit, sest uurimise eesmärk on välja selgitada konkreetse

sihtrühma arvamus. Kuna uuritavad kaasatakse valimisse ettekavatsetult ning kindlate kriteeriumide alusel, siis ei saa kasutada juhusliku valimi meetodeid (Õunapuu, 2014, lk 143). Valimi suuruseks on planeeritud 6–10 organisatsiooni esindajat, sealhulgas vabaihenduste juhid, noorteorganisatsioonide juhid, linnavolikogu liikmed ja noorsootöötajad.

Küsitlus on anonüümne, vastajaid ei avalikustata. Vastajate intervjuudest kasutatakse katkeid töö tulemuste analüüsis illustreerimaks saadud informatsiooni. Vastajad kodeeritakse vastamise järjekorra, vanuse ja esindatava organisatsiooni (vabaihendus, avalik organisatsioon või noortega tegelev asutus) põhjal. Näiteks S28 märgib noorsootöötajat vanuses 28 ja R9/46 märgib üheksandana intervjuueeritud 46-aastast organisatsiooni esindajat.

Uuring viidi läbi vahemikus 20.03.2020–16.04.2020. Vastajaid oli 11 – viis vastajat esindasid Pärnu linnas tegutsevat vabaihendust, üks vastaja esindas Pärnu linnas avalikus sektori juures tegutsevat noorterangi, üks vastaja Pärnu linnavolikogust, kaks noorteühenduste esindajat ning kaks noorsootöötajat. Intervjuud toimusid video vahendusel, töö autor võttis intervjuueeritavatega isiklikult ühendust. Pärnu linnas tegutsevatest vabaihendustest valiti välja organisatsioonid, mida juhivad noored aktiivsed kodanikud, mille eesmärk on pakkuda noortele väljundit või mis tegutsevad üldise ühiskondliku heaolu nimel. Lühim intervjuu kestis 25 minutit, pikim poolteist tundi. Intervjuud jäädvustati kirjalikult.

Andmete analüüs algab litereerimisest. Seejärel alustatakse teksti mitmekordse läbi lugemisega, et tunnetada tervikut. Järgmisena tuuakse tekstist välja kohad, mis väljendavad kõige tähtsamaid mõtteid ja kontseptsioone. Andmeid analüüsitakse induktiivselt, kasutatakse kodeerimist ja kategooriate loomist.

2.3. Uurimisandmete analüüs

2.3.1. Noortega seotud probleemid Pärnu linnas ja nende lahendamise võimalused kogukonnas

Uuringus osalenud organisatsioonid tegelevad koolitusvaldkonnas, ettevõtluse arendamisega, erinevate tegevusvõimaluste loomisega ja pakkumisega või mõtestatud

huvitegevuse pakkumisega. Kõikides ettevõtetes toimib ka vabatahtlik töö erinevate avalike ürituste või koolituste korraldamise näol. Kogukondliku kasuna, mida organisatsioonid enda põhitegevusega loovad, tuuakse välja sotsiaalvaldkonna toetamist vabatahtlikkuse alusel (R5/54), keskkonna parandamist (R1/53), kogukonna loomist ja ühendamist (R2/20, R4/36) ning karjäärivõimaluste pakkumist (R9/46). Kolm vastajat on aktiivsed kogukonnaliikmed, kellelt küsiti individuaalset, mitte organisatsioonist lähtuvat arvamust (R3/20, R7/18, R8/18). Kaks vastajat on olnud tihedalt seotud noorsootööga (R3/20, R8/18). Kõikidel vastajatel on vabatahtliku töö kogemus.

Töö autor alustas intervjuud sissejuhatusega, tutvustades käesoleva töö teoorias kasutatud maailmapraktika näiteid, peale tutvustust uuris autor respondentide tausta. Seejärel küsis töö autor, kas vastajate arvates on Pärnu linnas noortega probleeme. 10 vastajat 11-st arvasid, et Pärnu linnas on kohalike noortega probleeme ning üks vastaja (R1/53) ei ole täheldanud noorsooprobleeme Pärnu linnas. Isiklike kokkupuuteid probleemsete noortega töid välja neli vastajat. Antud respondendid on olnud tunnistajad vandaalitsemistele (R5/54, R6/21, R7/18), üks respondentidest märkis, et on näinud avalikus kohas kogunenud ning alkoholi tarbivaid alaealisi (R3/20).

„Noortega on probleeme. Nad häirivad inimesi, karjuvad bussides ja mujal ka. Kiusavad üksteist ja teisi ning on lärmakad. Olen näinud, kuidas noored üksteist jökke lükkavad.“ (R7/18)

„Nägin pealt, kuidas Port Arturi parkimismajast viskasid noored kive alla.“ (R6/21)

Kaks respondenti kes arvasid, et noortega on Pärnu linnas probleeme, aga kellel ei olnud nendega isiklike kokkupuuteid, töid põhjenduseks selle, et nad on lugenud artikleid ning kuulnud jutte bussijaamas ja kaubanduskeskustes korda rikkuvatest noortest (R2/20, R4/36).

Olulise märkusena tõi üks vastaja välja selle, et Pärnus on noorsooprobleeme nagu mujalgi, aga tõeline probleem peitub selles, et kogukonnas ei nähta kõikide noorte potentsiaali, vaid tuuakse välja vaid see, kui noored käituvad kas väga hästi või väga halvasti (R3/20).

Kambanoorte probleemi Pärnu linnas kinnitasid viis vastajat (R9/46, R8/18, R6/21, R5/54, R3/20). Kaks vastajat, kes küll arvasid, et Pärnus on noortega probleeme, ei osanud võtta seisukohta kambanoorte temaatikal (R2/20, R7/18). Üks vastaja, kes arvas, et Pärnus ei ole probleeme noortega, ei pea ka kambanoori probleemiks (R1/53). Vastaja, kes on kuulnud, et Pärnus on probleemseid noori, aga kellel ei ole olnud nendega isiklikku kokkupuudet, oli samuti arvamusel, et Pärnu linnas ei ole kambanoortega probleeme (R4/36).

Kolm vastajat arvasid, et noorte probleemne käitumine saabki alguse kampades ning kambavaim on põhjus, miks noored korda rikuvad ning vandaalitsevad. (R9/46, R6/21, R5/54).

„Noortekambad on kindlasti probleemiks. Üksinda ju pättusi ei tee, ikka kambakesi.“ (R5/54).

„Suvisel ajal on noored kogunenud kampades jõe äärde, Vallikääru ja Rannaparki. Alaealised torkavad silma sellega, et rikuvad kambakesi korda.“ (R3/20)

„Olen lehes kuulnud, et noortega on probleeme, aga isiklikke kokkupuuteid ei ole. Mina ei ole täheldanud probleeme kambanoortega.“ (R4/36)

Kambanoortega seotud probleeme käsitlesid vastajad kui üht noorte probleemse käitumise alaliiki või põhjust ning nende probleemide lahendamise viise peeti sobilikuks mõlemal juhul.

Kambanoorte teemal peatudes tõid vastajad välja, et noorte probleemiks on see, et ei ole piisavalt huvitegevusi (R2/20) või ei ole lapsevanematel rahalisi vahendeid nende võimaldamiseks ja seetõttu otsivad noored väljundit mujalt (R9/46). Üks vastaja arvas, et kambanoored põhjustavad probleeme, sest nad ei saa piisavalt tähelepanu (R6/21). Samas arvas üks vastaja, et Pärnus on piisavalt huviringe ja tegevust, aga noored ei võta nendest miskipärast osa ning eelistavad aega veeta kampades. Samas arvas ta, et kui leida ka neile noortele huvi pakkuvad väljundid, väheneks linnapildis vandaalitsemine (R5/54). Üks vastaja oli seisukohal, et kampasid ei tohiks laiali ajada, vaid neid toetada ja suunata. Ta pakkus kambanoorte probleemide lahendamisel oluliseks võtmesõnaks noorte kaasamist

vabatahtlikusse tegevusse, et arendada neis kohusetunnet ning pakkuda neile vaba aja sisustamiseks asjalikumat tegevust (R8/18).

Noorsooprobleemide ennetamisel peeti oluliseks sammuks noortele tähelepanu pööramist (R1/53, R4/36, R9/46) ja nende tunnustamist (R9/46). Kaks vastajat olid arvamusel, et noorel on vaja tegevust ning seda, et teda ja tema panust märgataks ja vajatakse (R5/54, R3/20). Üks vastaja pidas ennetamisel oluliseks lapsevanemate toetamist ja noorte toetamist ja eneseusu tõstmist (R2/20). Üks vastaja märkis, et kuna noore probleemi allikaks on tihtipeale kodune elu, ebapädev lapsevanem, siis peab kool aitama noorel probleemidega tegeleda ja esimene samm ennetamisel on noort mitte süüdistada, negatiivset kuvandit noorest mitte levitada (R6/21). Sarnasel arvamusel oli ka vastaja, kes usub, et noori ei tohiks halvustada ja probleemseid noori peaks kohtlema teistega võrdselt (R7/18).

„Kindlasti saab ennetada probleeme noortega, kui me ei süüdista neid, ei levita seda negatiivset kuvandit veel rohkem, vaid keskendume headele külgedele.“ (R6/21)

„Noorte märkamine on juba suur asi. Märkamine ja tunnustamine.“ (R9/46)

Kaks vastajat mainisid, et väga olulist rolli mängib noorsooprobleemide ennetamisel noorsootöö, sealjuures mobiilne noorsootöö (R3/20, R6/21).

Kaheksa vastajat arvasid, et kogukonda kaasamine on noortele väga oluline. Arvati, et võimalus olla kaasatud kogukonna tegemistes tõstab noores enesekindlust (R1/53, R2/20), paneb neid tundma end kasulikuna (R3/20, R5/54, R6/21, R8/18) ja annab olulise positiivse kogemuse (R7/18). Kaks vastajat arvasid, et noorte kaasamisel kogukonda on oluline väljund see, et kaasatud noortest võivad saada edaspidi olulised kogukonna võtmeisikud (R8/18, R9/46). Üks vastaja arvas, et noored aitavad luua innovaatilisi lahendusi, sest nad soovivad teha asju kiiresti ja võimalikult lihtsalt (R3/20). Toodi ka välja seda, et noorel areneb kohusetunne, kui ta saab millegi loomises osaleda (R8/18), et ta ei lähe oma kätega loodud asja lõhkuma (R5/54).

Kolm vastajat arvasid, et selleks, et noori kogukonda kaasata, tuleks kõigepealt noortelt küsida, millistest tegevustest nad tahaksid osa võtta (R1/53, R2/20, R7/18). Kaks vastajat

on arvamusel, et tegevused peavad noori kõnetama (R8/18, R4/36), sarnasel seisukohal on ka vastaja, kes usub, et noor ei tohiks olla kaasatud sunniviisiliselt (R3/20).

Seitse vastajat on seisukohal, et kogukonna tegemistesse tuleb kaasata noori nende eripäradest ja probleemidest sõltumatult (R1/53, R2/20, R3/20, R6/21, R7/18, R8/18, R9/46). Põhjenduseks toodi, et kõik noored on kaasamist väärt (R1/53, R8/18), noori ei tohiks sildistada (R6/21) ja seda, et probleemsetele noortele on oluline positiivne tähelepanu, mida kaasamine endaga kaasa toob (R7/18, R3/20).

Kogukonda kaasamise näidetena toodi välja osaluskohvikud ja noorte kokkusaamised (R1/53, R7/18), eesmärgiga kaasata rohkem noori otsustesse ja olla nende arvamusest päriselt huvitatud (R1/53, R2/20). Ühe kogukonda kaasamise võimalusena pakuti välja ka vabatahtlikku- ja ühiskondlikult kasulikke tööd (R8/18, R7/18, R6/21, R5/54, R2/20, R1/53). Üks vastaja pakkus välja idee organiseerida noorte koostööd Kaitseliiduga, Politsei- ja Piirivalveametiga ja Päästeametiga, et noored saaksid läbi nende organisatsioonide kogukonda panustada (R2/20). Kaks vastajat arvas, et erinevad Pärnu vabühendused võiksid noori kaasata ürituste korraldamisel ja organiseerimisel (R5/54, R8/18). Näiteks toodi siin Pärnu Kahe Silla Klubi, Toidupank ja noortekeskused. Üks vastaja tõi vabatahtliku töö näitena välja kogukonnaliikmete vahelise koostöö, kus iga liige saab kutsuda noori endale appi, millest noor omandab praktilisi oskusi. Noored näevad, et kogu energia, mis neil on, saab suunata positiivsesse kohta. Näiteks tõi ta erinevate põlvkondade vahelise koostöö, kus noor aitab vanemal inimesel korjata aiamaal marju, millest pärast koos moosi keeta (R6/21). Kaks vastajat pakkusid, et noori saab kogukonda kaasata läbi spordiürituste (R9/46, R7/18).

„Hästi vahva oleks, kui kaasataks noori massiüritustel, näiteks jooksuüritustel, võtaksid paar inimest mõned probleemsed noored endale appi ja märgiksid koos radasid maha.“
(R5/54)

Respondentide arvates on Pärnu linnas noortega probleeme ning üheks noorsooprobleemiks on kampades liikuvad noored. Uurimuses osalenud kogukonnaliikmed on arvamusel, et noorsooprobleeme, sealhulgas kampadega seotud probleeme, on võimalik lahendada kogukonnas mõistva suhtumisega ning erinevate

avalike ürituste korraldamise näol. Kogukonda kaasamisel peetakse esmatähtsaks noorte enda huvi ja nägemust kaasamisest.

2.3.2. Noorte kaasamine organisatsioonidesse

Asutused on valmis kaasama probleemseid noori erinevate avalikkusele suunatud ürituste korraldamisse (R2/20, R4/36, R5/54, R6/21, R9/46). Samuti pakuti välja töötubade korraldamist noortele (R2/20, R6/21, R5/54) ja võimalust osaleda asutuse igapäevatoos, näiteks abistada juhtkonda ja osaleda projektides (R4/36). Kaks vastajat märkisid, et noorel on siinkohal oluline vastutus, väga tähtis on pidada kinni kokku lepitud reeglitest ja asutuse sisekorraeskirjadest (R1/53, R2/20). Kolm vastajat on arvamusel, et noorel peab olema endal motivatsiooni ja tahet tegevustes osaleda, vastasel juhul ei saa nad noori enda tegevustesse kaasata (R1/53, R4/36, R6/21).

Kõnealused organisatsioonid on pakkunud noortele erinevaid tegevusi. Üks organisatsioon pakub põhitegevuse kõrvalt lisategevusena näiteks erinevate ettevõtete külastamist, et noored saaksid aimu sellest, kuidas tehastes tooted valmivad või kuidas erinevad riigiasutused toimivad (R1/53). Viies organisatsioonis on noored vabatahtlikuna osalenud avalikel üritustel (R2/20, R4/36, R5/54, R6/21, R9/46). Nende tegevuste raames on noored aidanud läbi viia messe, festivale ja töötubasid.

Entusiastlikult suhtuvad noorte kaasamise ja neile võimaluste pakkumisesse kaks vastajat. Üks vastaja märgib, et nende asutuse ukсед on noortele alati avatud ning nad võtavad vastu kõik noored, kes tahavad panustada (R6/21). Antud organisatsioon pühendub põhitegevuse kõrval noorte vaimse tervise edendamisele- eesmärk on teadvustada vaimse tervise tähtsust ja aidata ennetada vaimse tervisega seotud probleeme Pärnu noorte seas. Teine vastaja märgib, et nad on väga uuendusmeelsed ja avatud igale mõttele noorte kaasamise ja kogukonna valdkonnades (R5/54). Vastaja rõhutab, et tal on eelnevalt noortega väga positiivsed kogemused ning toob palju näiteid sellest, kuidas noori kaasata: erinevad talgud, kampaaniad ning remondi- ja koristustööd. Sama vastaja küll mainis, et tal on olnud probleeme noortega, kes on tema usaldust kuritarvitanud, aga ta usub siiski, et noored on asjalikud ja väga vajalikud ning on valmis neile alati andma teise võimaluse.

Me oleme kogu aeg noorte jaoks avatud, alati võib tulla meie liikmeks või lihtsalt appi üritusi korraldama. Mida rohkem meid on, seda rohkem me tehtud saame. Näiteks võiks olla kultuuriõhtu korraldamine, kuhu noored saavad tulla. Ja kui nad tunnevad, et nad tahaksid ise ka midagi teha, siis saab sealt juba edasi vaadata, algus oleks tehtud. (R6/21)

Kohaliku omavalitsuse ja riigi tuge noorte toetamises ning kaasamises organisatsioonid ei vaja. Üks vastaja märkis, et noortele pakutav tegevus toimibki selles asutuses riigi rahastusest ja täiendavat tuge ei vajata (R9/46). Kõik ülejäänud vastajad arvavad, et nende organisatsioon ei vaja noortega tegelemiseks riigilt ega kohalikult omavalitsuselt rahalist tuge- ollakse ühel meelel, et asutuse pakutavad võimalused on piisavad ning spetsiifilisi teenuseid probleemsetele noortele ei arendata.

„Ressursi puuduse pärast ei ole enne midagi tegemata jäänud. Kõike ei saagi rahas mõõta.“ (R5/54)

„Küsimus ei ole rahas. Probleemsete noortega tegelemise puhul on küsimus vajalikus ettevalmistuses.“ (R4/36)

Kaks vastajat toovad võimalike murekohtadena välja selle, et töö probleemsete noortega võib osutada nende organisatsioonis keeruliseks, sest asutustes ei ole pädevaid spetsialiste (R2/20, R4/36). Üks vastaja märgib siinkohal ka seda, et probleemsete noortega tegelemine on nende fookusest väljas- nad saavad küll pakkuda enda tegevusala piires väljundit ja võimalusi eneseteostuseks, kui noor peab kinni asutuse reeglitest ja ei vaja selleks spetsiaalset tuge (R2/20).

Uurimuses osalenud organisatsioonide esindajad on oma tegevuses kaasanud noori. Nad on valmis noori kaasama ka edaspidi, aga nad ei näe vajadust ja perspektiivi noorsootööd ettevõttes arendada, sest nende arvates on praegune noortega tegelemine nende asutuses piisav. Asutused on valmis kaasama noori enda igapäevatöösse või kõrvaltegevustesse, aga ei näe end tegelemas noorsoovaldkonnas süvitsi, sest see ei ole nende põhitegevuse prioriteet.

2.3.3. Spetsialistide nägemus noorte kaasamisest kogukonnas

Pärnu keskuslinnas pakutakse noortele avatud noorsootöö, noorte Tugila ja mobiilse noorsootöö teenust. Avatud noorsootöö teenusel pakutakse noortele produktiivset vaba aja veetmise võimalust ning vajadusel tuge ja nõustamist. Tugila tegeleb üldiselt NEET-noortega, kes ei tööta ega õpi. Tugila spetsialistid aitavad noortel tööd otsida, kooliteed jätkata, näiteks käivad vajadusel noorega töövestlustel. Mobiilse noorsootöö teenuse raames käivad noorsootöötajad tänaval noortega vestlemas, neid kuulamas ja nõustamas. Kui mobiilse noorsootöö kaudu leitakse riskirühma noor, kes vajab professionaalset abi, pakutakse talle võimalust osa saada Tugila teenustest. Pärnus toimib ka Spin-programm, mis tegeleb 9–12-aastaste noortega, kellel on õpiraskused. (N28, N34)

Spetsialistid on ühel meelel, et Pärnus on probleemseid noori. Näidetena tõid nad välja Pärnu bussijaamas korda häirivad noored, üldised avaliku korra rikkumised ning Pärnus noortevahelise arveteklaarimise käigus hukkunud noormehe juhtumi. Mõlemal spetsialistil on olnud ka töövälise isiklik kokkupuude probleemset käituvate noortega.

Üks spetsialist peatub pikemalt alaealiste narkootikumide kasutamise ja müümise teemal, mis on Pärnu linnas üheks noorsooprobleemiks.

Ma näen ja ma tean, et Pärnus on narkootikumidega tegelemine ja nende tarvitamine noorte seas kasvav trend. Probleem ei ole ainult noortes- nad saavad keelatud aineid müümiseks ja tarvitamiseks täiskasvanutelt. Ma ei tahaks neid noori kuidagi süüdistada, ma ei tahaks öelda, et nad on paadunud kurjategijad, sest nad on noored, kes vajavad hoopis abi. (N28)

Siinjuures toob spetsialist välja selle, et kuigi narkootikumide tarbimine on probleem nii noorele kui ka kogukonnale, jäävad Pärnus võimalused neid noori aidata kesiseks. Ta on arvamusel, et Pärnu linnas on väga oluline arendada erinevaid teenuseid nii noortele, kes narkootikume tarbivad kui ka noortele, kes tegelevad nende edasimüümisega.

Kambaprobleemidena näevad spetsialistid kampade vahelisi arveteklaarimisi, kiusamisi ja ähvardamisi, alkoholi- ja narkootikumide tarbimist ja suitsetamist ning rajoonivõimutsemist.

„Pärnus on noortepunkte, mõni neist on ka noorsootöötaja ja noorsoopolitsei vaateväljas.“
(N28)

Noorsooprobleemide põhjuseks tõid spetsialistid noorte koduse elu. Nimelt on riskinoored tavaliselt peredest, kus lapsevanemad ei tegele või neil ei ole aega tegeleda enda järeltulija vaimse heaoluga. Kodudes on puudu turvalisusest ning noortel on hirm tuleviku ees (N34), perekonnas ei ole toetavat inimest (N28). Samas täpsustas üks spetsialist, et lapsevanematel ei jätku kiire elutempo ja kohustuste tõttu ressursi pakkuda enda lapsele tähelepanu (N34). Siinkohal pakub ta lahenduseks mobiilset noorsootööd, kus noor saab tänavalt kodust vajaka jäänud tähelepanu ja usaldusliku kontakti täiskasvanuga. Teine spetsialist lisas, et perekonna toeta noortel, kes on äsja vanglast vabanenud või tulnud kinnise lasteasutuse teenuselt, ei ole kindlat väljumisplaani ja naastes endisesse keskkonda satuvad nad peagi probleemidesse (N28). Ta lisas, et siinkohal on kindlasti toeks noorsootöötajad, aga noor, kes ei ole enne noorsootöötajaga kokku puutunud, ei oska seda tuge noortekeskusesse otsima tulla. Lahendusena peab ta oluliseks spetsialistide võimaldamist, kes aitavad noore jalule ja elus edasi, et vältida tema korduvaid õigusrikkumisi.

Spetsialistid on ühel meelel, et kaasamine peab toimuma noorele omases keskkonnas, noored tulevad paremini kaasa, kui eestvedajaks on nende iidol või eeskuju. Inimene, kes on noorte seas juba austuse teeninud, keegi, kes kõnetab noori ja oskab rääkida nende keeles (N28). Spetsialistide sõnul on noorte kaasamisel esimene oluline samm luua nendega usalduslik suhe. Väga tähtis on märgata noore edusamme, olla tema kõrval ja teda toetada.

„Noori nende keskkonnast välja rebida pole loogiline, nad läheksid jooksuga esimesel võimalusel tagasi. Alustada nendele tuttavate tegevustega ja viia need kuidagi ühiskonnas aktsepteeritavasse vormi. Näiteks noortele meeldib pidutseda- las korraldavad mõne peo. Meeldib ropendada – las korraldavad väitluse, *rap-battleid*, *stand-up*’e.“ (N34)

Spetsialistid usuvad, et kaasata tuleb kõiki noori sõltumata nende vanusest ja iseloomust. Eriti oluline on märgata ja tunnustada riskinoorte edusamme, pakkuda neile eduelamust (N28).

„Kogukond, eesotsas noorsootöötajatega, ei tohi ära unustada riskinoori. Et ka nemad on väga suur väärtus. Ja kui me märkame kasvõi väikeseid edusamme, tunnustame neid ja kaasame neid tegevustesse, võib see aidata neil saada võtmeisikuteks ja aitab ennetada teiste noorte käitumisprobleeme.“ (N28)

Kaasamise positiivsed väljundid on noorsootöötajate sõnul noorte sotsiaalsete oskuste areng, noored tunnevad, et nad on olulised ning nende arvamusega arvestatakse. Üks noorsootöötaja usub, et väheneks ka õpitud abitus ning areneksid üldised pädevused (N34). Mõlemad spetsialistid rõhutavad, et kui noorele on antud võimalus kaasa lüüa, siis ta hakkab hiljem ühiskonnale tagasi andma. Siinkohal kinnitavad nad, et kui panustada noorte kaasamisele ning võimaldada neil tegutseda, siis väheneb hälbiv käitumine linnapildis ja see on positiivne väljund ühiskonnale. Kontakt usaldusväärse täiskasvanuga, kes toetab ja toob noores välja tema potentsiaali, aitab lahendada noore käitumisprobleeme.

Kogukonda kaasamise võimalustena näevad spetsialistid erinevaid spordiüritusi, töötubasid, võistluseid, teemapäevasid ja muid avalikke üritusi, mis noorte enda huvidega seotud on. Oluline on, et sisend tuleks noortelt endilt, sest tegevused peavad noortele huvi pakkuma. Üks spetsialist lisab, et kogukond saab väga palju noori aidata sellega, et ta ei mõista noori hukka vaid mõtleb, mis on probleemse käitumise tagamaad.

„Me ei pea õigustama noorte kuritegelikku käitumist, aga me peame alustama mõistmisest- miks üks asi viib teiseni, noored ei sünni sellisena. Enne kui loobime sõnu ja mõistame hukka, mõistame ja mõtleme, kuidas mina täiskasvanud kodanikuna saaksin noori nende probleemidega aidata.“ (N28)

Spetsialistide hinnangul on Pärnu linnas probleeme noortega ning noortekampadega. Noorsooprobleemid saavad alguse noorte kodusest elust. Spetsialistide sõnul on noorte kaasamisel positiivne mõju noorele ning ühiskonnale, sest kaasamine pakub noortele väljundit ning seeläbi väheneb hälbiv käitumine linnapildis.

2.4. Arutelu ja järeldused

Eelnevast tulenevalt selgus, et Pärnu linnas on noortega seotud probleeme. Sama kinnitasid ka Pärnu linna elanikud 2019. aastal läbi viidud rahuloluküsitluses, kus 54

vastajat 177-st pidas kõige sagedasemaks eaturvalisuse põhjuseks noortekampaniid (Mägi, 2019, lk 41).

Käesolevast uuringus selgus samuti, et Pärnu linnas nähakse noortega probleeme ning üheks probleemiks on ka kambanoorte häiriv käitumine. Sellisel arvamusel olid nii Pärnu erinevate organisatsioonide esindajad kui ka igapäevaselt noortega töötavad spetsialistid. Samas ei ole kõigil otseseid kokkupuuteid probleemset käituvate noortega või noortekampadega. Mõni vastaja põhjendas arvamust sellega, et on probleemidest lugenud või kuulnud. Peamiste probleemidena tõid vastajad ja spetsialistid välja üldise avaliku korra rikkumise, vandaalitsemine ning alkoholi-, tubakatoodete- ja narkootikumide kuritarvitamise, sihipäratu aja veetmise ja agressiivsuse. Teoorias kirjeldatakse neid tegevusi riskikäitumisena ning need ohustavad noore füüsilist või psühhosotsiaalset arengut (Värnik *et al.*, 2015, lk 20–21; Aaben *et al.*, 2017, lk 49). Siinkohal võib järeldada, et vastajate näited noorte probleemset käitumisest on asjakohased ning Pärnu linnas on noorsooprobleeme, mis vajavad sekkumist.

Teooria põhjal peituvad noorte probleemset käitumise tagamaad nende koduses elus (Bala *et al.*, 2019, lk 3; Värnik *et al.*, 2015, lk 20–21; Aaben *et al.*, 2017, lk 49, (Mudavanhu *et al.*, lk 375–386). Käesoleva töö raames läbi viidud uuringus selgunud tulemuste põhjal saab väita, et Pärnu linna kogukond kinnitab probleeme alaealistega, aga samas mõistab, et noorsooprobleemide põhjused peituvad ühiskonnas ja perekonnas ning neid probleeme on võimalik kogukondlikult ennetada. Noortest rääkides ei võtnud keegi halvustavat seisukohta. Saab järeldada, et kogukond on noorsooprobleemidega kursis, teab ja mõistab nende tagamaid ning usub, et kogukondlikult on võimalik noorsooprobleemidega tegeleda.

Maailmas on kogukonnatööd rakendatud kriminaalse taustaga noorte retsidivistliku käitumise vähendamiseks ning nende elujärje ja käitumise parandamiseks (John Jay College of Criminal Justice *et al.*, 2017, lk 2–3). Kogukonnatöös osalemine tõstab noorte enesekindlust ja paneb neid end tundma olulise ühiskonna osana (Santiago & Smith, 2018, lk 3; Schwartz & Suyemoto, 2013, lk 352). Käesolevas uuringus osalenud kogukonnaesindajad ja spetsialistid on samuti arvamusel, et kaasamisel on positiivsed tagajärjed nii noorele kui ka ühiskonnale. Noored saavad eduelamuse ja positiivse kogemuse, mis aitab ennetada riskikäitumist. Kõrvutades teooria käesoleva uuringu

tulemustega saab järeldada, et kogukonnaesindajad ja spetsialistid on teadlikud noorte kogukonda kaasamise positiivsetest mõjudest.

USA-s läbi viidud uuringust selgub, et noored on tänu kogukonna tegevustest saadud positiivsele kogemusele ja tagasisidele valmis osalema kogukonnategevustes ka tulevikus (Schwartz & Suyemoto, 2013, lk 352). Sarnasel arvamusel on ka antud uuringus osalenud, kes näevad noorte kaasamisel kogukondliku kasuna seda, et noored ei häiri tänavatel teiste inimeste rahu, sest neil on muud tegevust ja ka seda, et kaasatud noor on valmis edaspidi ühiskonda panustama.

Intervjuudest selgus, et spetsialistid ja kogukonnaliikmed peavad noorte kaasamist kogukonda oluliseks ja usuvad, et ka probleemsed noored on väärtus ühiskonnale ja neid on oluline kaasata. Maailmapraktika on samuti kinnitanud, et noorte kaasamine on lisaväärtus kogukonnale (Campbell & Erbsstein, 2012, lk 74) ning kogukond on noorte osaluse eest tänulik ning suhtumine noortesse seeläbi paraneb (John Jay College of Criminal Justice *et al.*, 2017, lk 25–26).

Kogukonda kaasamisel on oluline teada, kuidas noori kaasata. Selleks peab olema kursis noorte huvidega ja teadma, kuidas neid efektiivselt tegevustesse kutsuda. Spetsialistid ja ka kogukonnaliikmed olid ühel meelel, et kaasamisel on esmatähtis noore enda motivatsioon ja tahe. Eesti koolides läbi viidud kogukonnapraktika põhjal läbi viidud uuringus selgus, et vabavahenduse töös osalemisel on määrava tähtsusega noore enda huvi ja motivatsioon organisatsiooni tegevustes kaasa lüüa- kohustuslik osalemine ei ole efektiivne (Käger *et al.*, 2018, lk 21–24). Käesolevas töös ei uuritud noortelt, kuidas nende arvates võiks kogukonnatöösse kaasamine toimuda. Samas on selle küsimuse edasine uurimine oluline, sest käesolevas uurimuses on tegu ainult spetsialistide ja kogukonnaliikmete arvamusega, mis põhineb nende kogemustel ja oletustel. Teoorias ja uuringu tulemustes selgus, et noorte huvi on määrava tähtsusega ning seetõttu on vajalik noorte arvamuse küsimine, et kaasamine oleks efektiivne.

Käesolevas uuringus pakkusid nii noorsootöötajad kui ka organisatsioonide esindajad kogukonda kaasamise võimalustena välja avalikke üritusi, mida noored saavad ise korraldada või millest osa võtta. Mainiti erinevaid töötubasid, projekte ning festivale. Teoorias käsitleti noortele suunatud avalikke üritusi ning programme, mille eesmärk on

noori organisatsiooni tegevustesse kaasata või noortele erinevaid üritusi korraldada. Spetsiaalselt riskinoortele on Eestis korraldatud Elustiili seminar (Johanson, 2012, lk 15). Noorte kogukonnas osalemise näiteid erinevate avalike ürituste korraldamise ja algatamise näol saab tuua ka Imavere valla, Kõo valla ja Võhma linna koostööst, kus on korraldatud noorteõhtuid, öökooli, tänavatantsu treeninguid ja praktiseeritud töökasvatust (Kalmus, 2015, lk 32–33). Samas ei toonud käesolevas uuringus osalejad kogukonnatöö võimalusena välja noorte kaasamist heakorratöösse, mida on tulemuslikult praktiseeritud mujal maailmas erinevate kogukonnaprojektide näol (Fulford & Thompson, 2013, lk 67–69; John Jay College of Criminal Justice *et al.*, 2017, lk 2–3).

Kogukonnaesindajad on valmis noori enda tegevustesse kaasama. Samas peab tõdema, et asutused juba küll kaasavad noori enda igapäevategevustesse, aga kõik osalenud asutused ei ole valmis tegelema probleemsete noortega spetsiifiliselt. Seni, kuni noor on valmis asutuse reegleid järgima ja enda käitumisega teisi asutuses viibijaid ei sega, on noor oodatud, ka siis, kui tema taust on probleemne. On organisatsioone, mis on väga entusiastlikult nõus pakkuma tegevust ka keerulisema iseloomuga noortele ja kes arvavad, et ka teised ettevõtted võiksid noori rohkem endale näiteks vabatahtlikuks appi kutsuda. Võib järeldada, et üldjuhul on ettevõtted valmis probleemseid noori kaasama asutuse igapäevatöösse, aga nad ei näe end riskirühma noortele pakkumas ja välja arendamas erilisi teenuseid või spetsiaalseid tegevusi. Siinkohal peab tõdema, et ettevõtted ei näe end probleemsete noortega süvitsi tegelemas ka siis, kui kohalik omavalitsus seda vajalike ressurssidega toetaks. Samuti ei tulnud intervjuudes välja arvamus, kes peaksid noorsooprobleemidega tegelema. Kogukonda ja noorsootööd peeti küll väga oluliseks nii ennetusel kui ka tagajärgedega tegelemisel, aga ei selgunud üldine arvamus, kellel on noorte probleemidega tegelemisel peamine roll täita. Siin saab tõstatada järgmised uurimisküsimused edaspidisteks uuringuteks. Mis põhjusel ei ole kogukond valmis tegelema noorsooprobleemidega süvitsi? Mis motiveeriks kogukonda noorsooprobleemidega süvitsi tegelema?

Analüüsides kogukonnaliikmete vastuseid ning spetsialistide arvamust, jõuti järeldusele, et Pärnu linnas on noorte kogukonda kaasamisel juba esimesed sammud astunud. Tulemused näitavad, et ka need ettevõtted, kelle tegevusvaldkond ei puuduta otseselt noortele tegevuse pakkumist, on seda siiski teinud ning nad on valmis noortega koos

töötamist jätkama. Enne probleemide lahendamist on tähtis probleemi tunnistada ning mõista enda panust selle probleemiga tegelemisel. Käesoleva töö põhjal võib väita, et Pärnus on organisatsioonid, kes mõistavad noorsooga seotud probleeme ning nende tagamaid ja leiavad, et nende panus võib aidata neid probleeme lahendada.

Käesolevas uuringus osalenud spetsialistid ja organisatsioonide esindajad ei näe hetkel vajadust teha aktiivset noorsootööd kogukonnas. Samas ei pakutud välja ka variante, kuidas ja kas saaks kogukond noori rohkem enda tegevustesse kaasata ja teha rohkem kogukonnapõhist ennetustööd. Võib järeldada, et kogukonnatööd noortega, sealhulgas probleemsete noortega, ei peeta väga oluliseks, vaid pigem üheks noorsootöö võimaluseks. Samuti ei selgunud tulemusi analüüsides kogukonna ja noorsootöötajate vahelise koostöö soov. Siinkohal saab järeldada, et kogukonna ja noorsootöötajate vaheline koostöö vajab veel edaspidist uurimist, sest kogukonnatööl on väga suur roll noorsooprobleemide ennetamisel ja noorte riskikäitumise parandamisel (Fagan *et al.*, 2018, lk 13–14; John Jay College of Criminal Justice *et al.*, 2017, lk 2–3) ning noorsootöö ja kogukonna ühendamisel on oluline osa noorsootöötajal, kelle ülesanne on aidata kogukonnal noori kaasata ning kellel on selleks oskused ning kogemused (Enn, 2012, lk 94).

Töö eesmärk analüüsida Pärnu linnas tegutsevate erinevate organisatsioonide valmidust kaasata oma tegevustesse probleemseid kambanoori ning selle põhjal teha ettepanekuid Pärnu kogukonnale ja Pärnu linna noorsootöö spetsialistidele, sai täidetud. Antud uurimuses selgus, et Pärnu erinevad organisatsioonid on valmis kaasama oma tegevustesse probleemseid noori, sealhulgas ka kambanoori ning kõik organisatsioonid, kes uurimuses osalesid, mingil määral juba kaasavad noori. Selgus, et vastajad näevad noorte kogukonna tegevustesse kaasamise võimalusena eelkõige noorte kaasamist erinevate Pärnus tegutsevate ettevõtete igapäevatoösse, st põhitegevusse ning põhitegevuse kõrval toimivatesse kogukondlikesse kõrvaltegevustesse. Kaasamise viisiks peetakse noortele korraldamise, organiseerimise ja reaalse vabatahtliku töö tegemise võimaldamist ning noortele erinevate avalike ürituste korraldamist.

Uurimuse tulemuste analüüsist lähtuvalt tehakse ettepanekud Pärnus tegutsevatele noorsootöövaldkonna spetsialistidele ning kogukonnale.

Käesolevas uuringus selgus, et organisatsioonid ei ole valmis kogukonnatööd arendama, vaid plaanivad tegutseda praeguste võimaluste piires. Maailmas läbi viidud uuringutest lähtuvalt on kogukonnatöö noorsootöös oluline nii noorte käitumisprobleemide ennetamisel kui ka nende tagajärgedega tegelemisel. Oluline roll on noorsootöötajal, kelle ülesanne on aidata kogukonnal olla kaasavam ning vahendada noore ja kogukonna huve ning leida võimalused neid ühendada. Siinkohal tehakse ettepanek noorsoovaldkonna töötajatele teha rohkem kogukonnas teavitustööd kogukonna rollist noorsootöös ning kaasamisega ilmnevatest positiivsetest nähtustest ühiskonnas, et Pärnu linna ettevõtted mõistaksid paremini noorte kaasamise kontseptsiooni ning kaasamise positiivseid tagajärgi. Ettepanekud esitatakse uuringus osalenud spetsialistidele, kellele tutvustatakse ka töö tulemusi.

Ettepanek Pärnus tegutsevatele ettevõtetele teha koostööd noorsoovaldkonna spetsialistidega, et seniseid noorte kaasamise viise arendada ning leida võimalused efektiivsemaks kaasamiseks, mille puhul saavad kasu nii ettevõtted kui ka noored. Ettepanekud edastatakse uurimuses osalenud organisatsioonidele kirjalikult, tutvustades antud uurimuse tulemusi.

KOKKUVÕTE

Maailmapraktika näitab, et noorte probleemid, sealhulgas kambaliikmeks olemine, on kahjulikud noore enda heaolule ja arengule ning kogukonnale. Noorsooprobleemid on seotud koduse eluga, ühiskonnaga ning eakaaslaste survega. Neid probleeme on võimalik ennetada ning lahendada kogukonnapõhiselt, noori kaasates ja jõustades. Noorsootöö ja kogukonna ühendamise on olnud tulemuslik nii noortele kui ka kogukonnale ja selle arengule. Maailmas on noori kaasatud kogukonda läbi erinevate keskkonnategevuste, projektide ning programmide.

Lõputöös uuriti Pärnu linna kogukonna valmisolekut ja motivatsiooni kaasata enda tegevusse probleemseid noori ning kogukonna ja noorsootöö valdkonna spetsialistide valmisolekut ja nägemust noorte kaasamisest. Töös leiti vastused uurimusküsimustele kuidas on Pärnu erinevad organisatsioonid valmis kaasama enda tegevustesse probleemseid noori ning kuidas näevad kogukonda kaasamist noorsoovaldkonna spetsialistid ning kogukonnas aktiivsed noored.

Uurimuses osalenud organisatsioonid ning nende esindajad on olnud seotud kogukondliku tööga või on kogukonnatöö nende üheks tegevusvaldkonnaks. Kõikides organisatsioonides tegeletakse lisategevuse kõrvalt vabatahtliku tööga ning kõik osalenud organisatsioonid on eelnevalt pakkunud noortele erinevaid võimalusi kogukonnas osalemiseks ning seeläbi eneseteostuseks.

Uurimuses selgus, et Pärnu linna kogukond arvab, et Pärnu linnas on probleeme riskikäitumisega noortega, sealhulgas kambanoortega. Peamiste käitumisriskidena toodi välja avaliku korra häirimine, vandaalitsemine ning alkoholi- ja tubakatoodete kuritarvitamine. Samas ei näe uurimuses osalenud nendes probleemides turvariski kogukonnale, vaid noortele endile. Organisatsioonide esindajad suhtuvad noorsooprobleemidesse mõistvalt ning leiavad, et probleemide põhjused peituvad sügavamal. Vastajad ei avaldanud noorte suhtes pahameelt ning tõdesid, et noortele on

vaja head eeskju, tunnustust, tegevust ja tähelepanu. Usutakse, et sellise suhtumise omaks võtmisega saab kogukond astuda esimese sammu noorte aitamisel.

Uurimuses osalenud spetsialistid toovad lisaks organisatsioonide esindajate mainitud riskikäitumistele välja ka narkootikumide müümise ja tarbimise, noortekampade vahelised tülid ja kiusamised ning rajoonivõimutsemise. Üheks oluliseks noortevaldkonna probleemide lahendamise võimaluseks peavad nad teenuste arendamist narkootikume tarbivatele ja müüvatele noortele ning spetsiaalse tugivõrgustiku loomist kinniselt lasteasutuse teenuselt väljuvatele noortele.

Uurimuses käsitlesid osalejad kambaprobleeme kui üht noorte riskikäitumise põhjust ja üldist noorsooprobleemi. Kogukonna kaasamisel noorsooprobleemide lahendamisel leiti, et kaasamisviisid on ühtmoodi tõhusad nii riskikäitumisega noorte kui ka kambanoorte puhul.

Leiti, et kogukond saab noori toetada neid enda tegevustesse kaasates, mõistes noori ning nende probleemide tagamaid ja luues noortele erinevaid võimalusi eneseteostuseks või osaluseks. Noorte tunnustamist ja neile tähelepanu ning tegevuse pakkumist peeti noorsooprobleemide ennetamisel võtmesõnadeks.

Uurimuses osalenud usuvad, et kogukonnatöö on noorte probleemidega tegelemisel oluline ning kogukond saab noorte heaks nii mõndagi ära teha. Arvatakse, et kogukonnatööl on positiivne mõju nii noortele kui ka kogukonnale ning et kogukonna tegemistesse kaasamist väärivad kõik noored vaatamata nende iseloomule või käitumisele. Organisatsioonide esindajad ning noorsootöö spetsialistid on ühel meelel, et noorte kaasamine ja märkamine ning noorte edusammude tunnustamine on oluline noorte enesekindlusele ning annab positiivse kogemuse ja eduelamuse, mis omakorda annab noorele tõe ja motivatsiooni osaleda edaspidi kogukonna töös või olla kogukonnas ka ise eestvedajaks. Samas ei leita, et kogukonnal on probleemsete noortega tegelemisel kanda määrav roll, vaid kogukonnatöö võiks olla üks mitmest võimalusest noortele väljundit pakkuda.

Töös selgus vajadus edasi uurida noorte arvamust nende kogukonda kaasamisel. Noorte kaasamisel on väga oluline noorte enda tahe osaleda, mistõttu on vaja uurida noortelt

endilt, kuidas ja mis viisidel nad tahaksid kaasatud olla, millistesse tegevustesse neid kaasata ning kuidas nende arvates võiks kaasamine toimuda.

Käesoleva töö tulemustest selgus vajadus uurida noorsootöövaldkonna ning kogukonna koostöövõimalusi. Selleks, et pakkuda noortele asjakohaseid võimalusi kogukonnategevustes osalemiseks ning et lahendada riskinoortega seotud probleeme kogukonna tasandil, on vajalik noorsootöötaja initsiatiiv kogukonnas ning kogukonna ja noorsootöötajate vaheline koostöö. Sellest lähtuvalt on tehtud ettepanekud uurimuses osalenud kogukonnaesindajatele ja noorsootöö spetsialistidele.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aaben, L., Salla, J., & Markina, A. (2018). *Tõsiste käitumisprobleemidega lastele suunatud teenuste analüüs*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Loetud aadressil http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/09/kaitumisprob-noored-raport_Praxis2018.pdf
- Aaben, L., Tammik, M., & Kallavus, K. (2017) *Mitmedimensioonilise pereteraapia tõhususe uuring*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Loetud aadressil http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/05/MDFT-raport_PRAXIS_aprill-2017.pdf
- Aasmäe, T. (2012). Mobiilse noorsootöö elulised praktikad Mustamäe näitel. Ristikivi, L., Johanson, A., Tihane, K., Paddar, M., Brikkel, L., Maikalu, K.,..., Aasmäe, T. (koost), *Mobiilne noorsootöö. Abiraamat mobiilse noorsootöö teostajale* (lk 22–34). Loetud aadressil <https://www.ank.ee/avaleht/images/dokumendid/projektid/monoa-biraamat.pdf>
- Aasvee, K., Eha, M., Härm, T., Liiv, K., Oja, L., & Tael, M. (2012). *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine: 2009/2010. õppeaasta Eesti HBSC uuringu raport*. Loetud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/documents/135591995867_Eesti_kooliõpilaste_tervisekaitumine.pdf
- Annist, A. (2011). *Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas. Arenguantropoloogiline uurimus*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Bala, M., Balda, S., & Sangwan, S. (2019). Family income, parental education and media exposure as predictors of youth problems. *Indian Journal of Positive Psychology*, *10(1)*, 1–4.
- Baschiera, B., Pillemer, K., & Yau, H. (2019). Building a Community Legacy Together (BCLT) – An Intergenerational Program for Youth and Older Adults Aimed at Promoting a More Equitable Society. *Encyclopaideia*, (53), 29. <https://doi.org/10.6092/issn.1825-8670/9347>

- Bhatt, G., & Tweed, R. (2018). University and community acting together to address youth violence and gang involvement. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 59(2), 151–162. <https://doi.org/10.1037/cap0000149>
- Bugakin, J. (2012). Turvatunne kodukohas Sillamäe omavalitsuse näitel. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö- ühistegevus varajasel märkamisel ja sekkumisel.“ raport*(lk 138–139). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Campbell, D., & Erbsstein, N. (2012). Engaging youth in community change: three key implementation principles. *Community Development*, 43(1), 63–79. <https://doi.org/10.1080/15575330.2011.645042>
- Dunne, A., Ulicna, D., Murphy, I., & Golubeva, M. (2014). *Working with young people: the value of youth work in the European Union*. Retrieved from https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/study/youth-work-report_en.pdf
- Enn, Ü. (2012). Noorsootöö roll noorte sotsiaalse kaasatuse suurendamisel. *Noorteseire aastaraamat 2012. Noorte sotsiaalne kaasatus*. Loetud aadressil https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlsHOgZmIjAyMDEzLzA1LzE3LzEyXzI4XzQ1XzUyNF9BYXN0YXJhYW1hdDIwMTIucGRm/12_28_45_524_Aastaraamat2012.pdf
- Fagan, A. A., Hawkins, J. D., Farrington, D. P., & Catalano, R. F. (2018). *Communities that care: Building Community Engagement and Capacity to Prevent Youth Behavior Problems*. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190299217.001.0001>
- Ferreira Lima, R. F., & Araujo de Morais, N. (2019). Subjective Well-Being Profiles of Street-Involved Youth: a Longitudinal Analysis Based on Clusters. *Universitas Psychologica*, 18(2), 1–11. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.upsy18-2.swbp>
- Fulford, S., & Thompson, S. (2013). Youth Community Gardening Programming as Community Development: The Youth for EcoAction Program in Winnipeg, Canada. *Canadian Journal of Nonprofit & Social Economy Research / Revue Canadienne de Recherche Sur Les OSBL et l'économie Sociale*, 4(2), 56–75. <https://doi.org/10.22230/cjnser.2013v4n2a145>
- Gornischeff, K., & Loide, K. (2019). Kinnise lasteasutuse asemel tugevdatud toetuse teenus. *Sotsiaaltöö*, 3, 76–80.

- Halsall, T., & Forneris, T. (2018). Evaluation of a leadership program for First Nations, Métis, and Inuit Youth: Stories of positive youth development and community engagement. *Applied Developmental Science*, 22(2), 125–138. <https://doi.org/10.1080/10888691.2016.1231579>
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta. Kirjastus Medicina: Tallinn
- Jaszczak, A., Vaznonienė, G., & Vaznonis, B. (2018). Green Infrastructure Spaces as an Instrument Promoting Youth Integration and Participation in Local Community. *Management Theory & Studies for Rural Business & Infrastructure Development*, 40(1), 37–49. <https://doi.org/10.15544/mts.2018.04>
- Johanson, A. (2012). Mobiilse noorsootöö esimesed sammud Eestis. Ristikivi, L., Johanson, A., Tihane, K., Paddar, M., Brikkel, L., Maikal, K.,..., Aasmäe, T. (koost), *Mobiilne noorsootöö. Abiraamat mobiilse noorsootöö teostajale* (lk 14–16). Loetud aadressil <https://www.ank.ee/avaleht/images/dokumendid/projektid/monoabiraamat.pdf>
- John Jay College of Criminal Justice, Prisoner Reentry Institute, & NYC Justice Corps. (2017). *Building Communities, Changing Lives: The NYC Justice Corps Community Benefit Projects. Reentry Research in the First Person*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED578988.pdf>
- Kalmus, P.-R. P. (2015). Noorsootöö võtmeküsimus peitub lapse ja noore lähisuhtevõrgustiku koostöös. *Võrgustikutöö hoolivas keskkonnas* (lk 32–34). Loetud aadressil https://www.ami.ee/leht/wp-content/uploads/2015/05/veebiväljaanne_uus.compressed.pdf
- Kiis, K. (2012). Turvatunne kodukohas, Viljandi linna näitel. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varajasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 116–120). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Kobin, M., Allaste, A.-M., Sooniste, T., Derman, N., Vainu, V., Reiska, E., ... & Saar, U. (2012). *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16 aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport*. Loetud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/documents/133846612537_Uimastite%20tarvitamine%20koolinoorte%20seas_report.pdf

- Kriminaalhooldusseadus. (1998). *Riigi Teataja I*, 4, 62; *Riigi Teataja I*, 20.12.2019, 6.
Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122019006?leiaKehtiv>
- Käger, M., Kivistik, K., & Griffel, D. (2018). *Kogukonnapraktika tagasiside analüüs*.
Loetud aadressil https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Uuringuaruanne_Kogukonna_prakt.pdf
- Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Infotrükk: Tallinn
- Lünekund, M. (2012). Turvatunne Tootsi vallas. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varajasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 91–94). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Lünekund, M., & Bugakin, J. (2012). Noorte vaba aja kasutus. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varajasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 14–18). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Markina, A., & Žarkovski, B. (2014). Laste hälbiv käitumine Eestis. *Kriminaalpoliitika uuringud*. Loetud aadressil https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_kaitumise_uuring_2014.pdf
- Mathur, P., & Hemlata. (2017). Study of youth problems as related with personality type. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 8(6), 551–553.
- Mørch, S., & Andersen, H. (2012). Becoming a gang member: Youth life and Gang Youth. *Psychology Research*, 2(9), 506–514. <http://dx.doi.org/10.17265/2159-5542/2012.09.002>
- Mudavanhu, N., & Schenck, R. (2014). Substance abuse amongst the youth in Grabouw Western Cape: Voices from the community. *Social Work*, 50(3), 370–392 <http://doi.org/10.15270/50-3-405>
- Mägi, M. (2019). *Pärnu elanike rahulolu kodukoha elukeskkonnaga. Uuringu raport*. Loetud aadressil https://parnu.ee/failid/uuringud/P2rnu_elanike_rahulolu_elukeskkonnaga2019_raport.pdf
- Nikonov, E. (2016). Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. *Sotsiaaltöö*, 4, 71–76.
- Noorsootöö seadus. (2010). *Riigi Teataja I*, 44, 262; *Riigi Teataja I*, 04.07.2017, 39.
Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/NTS>

- Noorteühing Eesti 4H. (2014). *Arengukava 2015–2020*. Loetud aadressil https://drive.google.com/drive/u/2/folders/1jFEO6LFbuwgNctdPv1WEn1UkDC3Y_1Np
- Padgett, D. (2017). *Qualitative methods in social work research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Padjus, K. (2012). Turvatunne Toila aleviku näitel. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel“ raport*. (lk 125–129). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Padjus, K., & Töldsepp, K. (2012). Turvatunne Tapa linna näitel. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 121–124). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Pedersen, M. L. (2014). Gang joining in Denmark: prevalence and correlates of street gang membership. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 15(1), 55–72. <https://doi.org/10.1080/14043858.2014.886892>
- Politsei- ja Piirivalveamet. (2018). *Ennetustöö kontseptsioon*. Loetud aadressil <https://www.politsei.ee/files/Ennetus/politsei-ja-piirivalveameti-ennetust-kontseptsioon-sept-2018-.pdf?40da87a884>
- Pärnu linnavalitsus. (s.a.). Noorte- ja nõustamiskeskused. Loetud aadressil <https://parnu.ee/linnakodanikule/haridus/haridusasutused/noortekeskused>
- Pärnu linnavalitsus. (s.a.). Omavalitsus Pärnu linn. Loetud aadressil <https://parnu.ee/linnakodanikule/omavalitsus>
- Pärnumaa noorsootöö arengukava 2015–2023. (2014). Loetud aadressil <http://pol.parnumaa.ee/content/editor/files/Pärnumaa%20Noorsootöö%20Arengukava%202015-2023.pdf>
- Radu, V., Marcu, L., & Tănase, L. C. (2016). European Programmes to Support the Social Inclusion of Youth. Study Case on ISOSTUD Project. *Economic Insights – Trends & Challenges*, 68(4), 45–56.
- SA Pärnumaa Arenduskeskus & Pärnumaa Omavalitsuste Liit. (2019). *Arendusstrateegia Pärnumaa 2035+*. Loetud aadressil <https://parnumaa.ee/wp-content/uploads/2019/09/Arengustrateegia-trükis.pdf>

- Santiago, A. M., & Smith, R. J. (2018). Engaging Youth in Community Work. *Journal of Community Practice*, 26(1), 1–4. <https://doi.org/10.1080/10705422.2018.1421126>
- Schwartz, S., & Suyemoto, K. (2013). Creating change from the inside: youth development within youth community organizing program. *Journal of Community Psychology*, 41(3), 341–358. <https://doi.org/10.1002/jcop.21541>
- Selliöv, R. (2017). *HTMi aasta-analüüs 2017. Eesti hariduse viis tugevust. Osalus noorsootöös*. Loetud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eesti_noorte_osalemine_noorsootoos.pdf
- Silverman, D. (2011). *Qualitative research* (3rd ed.). SAGE Publications
- Siseministeerium. (2014). Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020. Loetud aadressil https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf
- Sotsiaalhoolekande seadus. (2015). *Riigi Teataja I*, 30.12.2015, 5; *Riigi Teataja I*, 21.04.2020, 37. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020037>
- Specht, W. (2012). Social Crime Prevention by Mobile Youth Work in Europe a Holistic Community-Based Approach to Include Children and Youth at Risk and Their Families. *Studies of Changing Societies: Comparative & Interdisciplinary Focus*, 1(5), 4–14.
- Statistikaamet. (s.a.). *RV0240: Rahvastik 2017. aasta haldusreformi järgselt, 1. jaanuar* [andmebaas]. Loetud aadressil <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>
- Surva, L., & Tamm, K. (2019). Alaealiste õigusrikkumised. A. Ahven, K.-C. Kruusmaa, A. Leps, S. Solodov, L. Surva, M.-L. Sööt, ... K. Tüllinen (koost), *Kuritegevus Eestis 2018* (lk 21–25). Loetud aadressil https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2018_viidetega_lisadele.pdf
- Zhordania, G. (2015). Kogukond – kaasaegne koostöövorm. *Sotsiaaltöö*, 2, 3–6.
- Tani-Jürisoo, K. (2015a). Hooliva kogukonna mudel. *Võrgustikutöö hoolivas keskkonnas* (lk 5–13). Loetud aadressil https://www.ami.ee/leht/wp-content/uploads/2015/05/veebiväljaanne_uus.compressed.pdf
- Tani-Jürisoo, K. (2015b). Lapsed on meie tulevik?! *Võrgustikutöö hoolivas keskkonnas* (lk 3–4). Loetud aadressil https://www.ami.ee/leht/wp-content/uploads/2015/05/veebiväljaanne_uus.compressed.pdf

- Tani-Jürisoo, K., Prätz, M., Lepik, V., Velström, E., & Tombak, M. (2015). Omanäolise Kooli Arenduskeskuse projektist „Kogukonnavõrgustikud noorte riskikäitumise vähendamiseks“. *Võrgustikutöö hoolivas keskkonnas* (lk 14–20). Loetud aadressil https://www.ami.ee/leht/wp-content/uploads/2015/05/veebiväljaanne_uus.compressed.pdf
- Tarum, H., & Saage, L. (2012a). Alkohol, suitsetamine ja narkootikumide tarvitamine. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 27–48). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Tarum, H., & Saage, L. (2012b). Turvatunne Kose vallas. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 99–104). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Turk, P. (2012). Noorte õiguste tagamine kaasamise kaudu. *Noored ja sotsiaalne kaasatus. Noorteseire aastaraamat 2012* (lk 75–86). Loetud aadressil <http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Haridus/ENTK/Aastaraamat2012.pdf#page=77>
- Varep, A., & Spelman, S. (2012). Turvatunne Rapla linnas. *Uuringu „Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varajasel märkamisel ja sekkumisel“ raport* (lk 87–90). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5401/1/TÜ2012.pdf>
- Vetemaa, K. (2016). *Taastav õigus töös alaealiste õigusrikkujatega*. (Magistritöö). Loetud aadressil https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/taastav_oigus_toos_alaealiste_oigusrikkujatega.pdf
- Vihma, P., & Lippus, M. (2014). *Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport*. Loetud aadressil https://www.researchgate.net/profile/Peeter_Vihma/publication/327510128_Eesti_kogukondade_hetkeseis/links/5b9285f0299bf14739210aab/Eesti-kogukondade-hetkeseis.pdf
- Värnik, A., Sisask, M., Värnik, P., Mark, L., Vaikma, J., Rebane, K., & Mitendorf, A. (2015). *Koolinoorte vaimne tervis. Kokkuvõte-Raport*. Loetud aadressil http://suicidology.ee/wp-content/uploads/2016/10/koolinoorte_tervis_15.06.2015_veebilehele.pdf

- Wegner, L., Behardien, A., Loubser, C., Ryklief, W., & Smith, D. (2016). Meaning and purpose in the occupations of gang-involved young men in Cape Town. *South African Journal of Occupational Therapy*, 46(1), 53–58. <https://doi.org/10.17159/2310-3833/2016/v46n1a1>
- Wilknen, J.P., Bugarszki, Z., Saia, K., Hanga, K., Narusson, D., & Medar, M. (2015). Kogukonnaga seotud mõisted ja kogukonnas osalemist toetavad teenused Eestis. *Sotsiaaltöö*, 2, 7–12.
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool

Lisa 1. Küsimustik organisatsioonide esindajatele

Kogukonna valmidus kaasata probleemseid kampadesse kuuluvaid noori oma tegevustesse

1. Mis on Teie asutuse nimi?
2. Mis on Teie ametikoht asutuses?
3. Mis on Teie vanus?
4. Millega Teie asutus/üksus igapäevaselt tegeleb?
5. Millist kogukondlikku kasu pakub Teie asutuses igapäevaselt tehtav töö?
6. Kas Teie ja/või Teie asutus olete osalenud oma kodukohas tegevustes, mille eesmärgiks on suurendada piirkonna ja selle elanike heaolu (nt heakorratööd, ürituste korraldamine, naabrivalve)? Kui jah, siis millistes tegevustes?
7. Kas Teie arvates on Teie kodukohas noortega probleeme? Palun põhjendage oma vastust.
8. Kas probleemiks on noortekambad? Palun täpsustage.
9. Palun tooge välja enda/oma tuttavate/sõprade kogemusi kokkupuutest probleemsete noortega.
10. Mida saaksite ise või enda asutuses teha, et vältida probleeme kohalike noortega?
11. Kuidas noorte probleemset käitumist ennetada?
12. Missuguseid üritusi/ tegevusi peaks kohalik omavalitsus ja kogukond korraldama lastele ja noortele, et hoida ära nende sattumist kuritegelikule teele?
13. Miks ja kuidas aitaks noorte kaasamine kogukondlikesse tegevustesse vältida hilisemaid/uusi probleeme?
14. Kuidas kaasata noori kogukonna tegevustesse?
15. Millised on Teie arvates positiivsed väljundid noorte kaasamisel?
16. Milliseid noori konkreetselt tuleks kaasata kogukonna tegevustesse, et kasu saaksid nii kogukond kui ka noor ise?
17. Mida saaks Teie kogukond veel noorte jaoks ära teha?
18. Milliseid võimalusi saate oma asutuse poolt pakkuda noortele produktiivseks vaba aja veetmiseks? Nn alternatiiviks tänaval hängimisele.

19. Milliseid võimalusi saaksite pakkuda probleemsetele noortele, kui kohalik omavalitsus ja riik seda toetaks?
20. Kas intervjuu käigus tekkis ideid, kuidas saaks Pärnus noori kogukonna tegemistesse kaasata? Millised ideed tekkisid? Kas ka Teie saaksite noori kaasata oma asutuse tegevustesse?

Lisa 2. Küsimustik spetsialistidele ja aktiivsetele noorte esindajatele

Kogukonna valmidus kaasata probleemseid kampadesse kuuluvaid noori oma tegevustesse

1. Mis on Teie asutuse nimi?
2. Mis on Teie ametikoht asutuses?
3. Mis on Teie vanus?
4. Millega Teie asutus/üksus igapäevaselt tegeleb?
5. Kas Teie arvates on Teie kodukohas noortega probleeme? Palun põhjendage oma vastust.
6. Kas probleemiks on noortekambad? Palun täpsustage.
7. Palun tooge välja enda/oma tuttavate/sõprade kogemusi kokkupuutest probleemsete noortega.
8. Kuidas noorte probleemset käitumist ennetada?
9. Missuguseid üritusi/ tegevusi peaks kohalik omavalitsus ja kogukond korraldama lastele ja noortele, et hoida ära nende sattumist kuritegelikule teele?
10. Miks ja kuidas aitaks noorte kaasamine kogukondlikesse tegevustesse vältida hilisemaid/uusi probleeme?
11. Kuidas kaasata noori kogukonna tegevustesse?
12. Millised on Teie arvates positiivsed väljundid noorte kaasamisel?
13. Milliseid noori konkreetselt tuleks kaasata kogukonna tegevustesse, et kasu saaksid nii kogukond kui ka noor ise?
14. Mida saaks Teie kogukond veel noorte jaoks ära teha?
15. Kas intervjuu käigus tekkis ideid, kuidas saaks Pärnus noori kogukonna tegemistesse kaasata? Millised ideed tekkisid?

SUMMARY

COMMUNITY READINESS TO ENGAGE PROBLEMATIC GANG YOUTH IN ITS ACTIVITIES IN EXAMPLE OF THE PÄRNU CITY

Teele Ivask

In 2018, there have been cases of violence and vandalism among many youth groups in Tallinn, Pärnu and elsewhere in Estonia (Surva & Tamm, 2019, p. 26). Surveys conducted in 2012 revealed that problematic behavior occurs in larger groups (four or more young people). In such groups, young people often misuse alcohol and drugs, vandalize and commit thefts. The same study shows that young people who spend a lot of time moving in larger groups are more likely to cause problems and thus disturb the sense of security in the community. (Lünekund & Bugakin, 2012, p. 18) The risk factors for committing an offense are spending time with a group of bigger friends, being a member of a problematic group; friends who use drugs, commit shoplifting or cause body injuries (Markina & Žarkovski, 2014, p. 68).

Deviant behavior of young people is a serious problem affecting the public, which, in addition to individuals, also has a strong impact on society. Problematic behavior can be improved and the resulting risks reduced if communities embark on preventive and strategic work to address the root causes of behavioral problems. Evaluations have shown that community-based prevention activities can be successful in reducing behavioral problems in the community. (Fagan, Hawkins, Farrington & Catalano, 2018, p. 2)

Involving young people in the community has many positive effects for the young people's own development and also for the community. Community projects have had a positive effect on young people moving in groups, who show a high willingness to participate in the projects and who also invite their own classmates to participate in the programs, thanks to which they have left the group. (Halsall & Forneris, 2018, p. 130)

Based on this theory, the problem is that youth risk behaviour affects strongly their healthy development and community in general.

The aim of the research is to analyze the readiness of different organizations in Pärnu to involve problematically acting gang youth in their daily activities. On the ground of the reasearch, suggestions are made to youth work specialists and community for the better youth engagement.

In pursuance of the aim there has been raised following research assignements:

- composing theoretical overview of youth community engagement,
- composing theoretical overview of community,
- composing theoretical overview of youth community engagement in Pärnu,
- basing on theory, to map the community representatives to ask for their opinion on the topic,
- basing on theory, to map the youthwork specialists to ask for their opinion on the topic,
- planning the reasearch, study development and implementation,
- analysing the data collected from the study,
- basing on collected data, to make suggestions and summaries.

The sample of the study was planned to be six to ten representatives of different organizations, including NGO leaders, leaders of youth organizations, city council members and youth workers. The study was conducted between 20.03.2020 and 16.04.20. There were eleven respondents. Five respondents represented a non-governmental organizations operating in Pärnu and one participant represented a youth group operating in the public sphere's organization. One participant represented the City Council, two participants were from youth associations and also two youth workers participated in this study. The interviews took place via video call, the shortest interview lasted 25 minutes, the longest one and a half hours.

From the non-governmental organizations operating in Pärnu, organizations were selected:

1. which are led by young active citizens,
2. the aim of the organization's activity is to provide an output for young people or
3. which act in the name of general social welfare.

In this research, community representatives and youth workers were asked for an opinion on how to engage problematical youth in community activities to reduce youth's risk behaviour.

The main results and suggestions were following.

The community representatives and youth workers participated in the research believe, that there are youth problems in Pärnu and one of the problems is youth group's delinquent behaviour in public places. They believe that these problems can be solved within community activities and with youth engagement. Participants think that lack of adult attention and lack of after school activities are the reason why young people look for an output elsewhere.

In youth community engagement, the youth will and motivation to participate is important, otherwise the engagement might not be effective. Participants of the study also think that there should not be limits on which youth to engage- it is important to engage problematic youth in community activities.

Community representatives say, that they have done some community work with youth or for youth. They have been engaging the youth in the organisation's main activity and different public events organized by an organization itself with the help of the youth. Hereafter organizations plan to continue youth involvement similarly.

According to the results, suggestions are made to participated youth workers and participated organizations. The suggestion for youth workers is to start a cooperative work with community, so the community would understand that involving problematical youth would have positive outcomes for both the youth and the community.

The organizations will be asked to collaborate with the youth workers to make youth involvement beneficial for both sides- the youth and the community.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Teele Ivask

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kogukonna valmidus kaasata enda tegevustesse probleemseid kambanoori Pärnu linna näitel“, mille juhendaja on Liina Käär.

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Teele Ivask

20.05.2020